

धर्मकीर्ति

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

श्रीघः विहार हाताभिन्न नव निर्मित बुद्ध प्रतिमा

उक्त बुद्ध प्रतिमा स्थापना गरिएको चैत्य

सकमिला पुन्ही

वर्ष-२२; अङ्क-८

बिज्रम सम्वत् २०६१

धर्मकीर्ति

१. 'धर्मकीर्ति' प्रत्येक पूर्णिमाको दिन निस्कन्छ ।
२. 'धर्मकीर्ति' का लागि धार्मिक, सामाजिक एवं नैतिक पक्षका लेखहरू लेखी पठाउनु होस् ।
३. विहार एवं विभिन्न स्थानहरूमा भएका बौद्ध गतिविधिहरू समयमै (औसिसम्म) हामीलाई लेखी पठाउनु होस् ।
४. हामी तपाईंको स्वस्थ प्रतिक्रियाको स्वागत गर्दछौं ।
५. लेखकद्वारा लेखिएको कुनै पनि विचारको जिम्मेवार लेखक आफै हुनेछ- सम्पादक मण्डल हुने छैन ।

■ विषय-सूचि ■

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृ.सं.
१.	बुद्ध-रचन	-	१
२.	सम्पादकीय- सरल जीवन जिउन सिकाउ	-	२
३.	भगवान भरहन्त हुनुहुन्थ्यो	- सत्यनारायण शीर्षका	३
४.	धम्मपद-१७५	- रीना तुलाधर	४
५.	मैला सेन्टर बाल आभयसाई सहयोग	-	५
६.	धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सदस्यहरू	-	६
७.	बौद्ध धर्मदार्शनिकताका वातावरणीय चासो	- पुष्कर शर्मा	७
८.	मूढ पूजा र भेषाभूषण संबन्ध	- लक्ष्मण श्रेष्ठ	८
९.	पोखरीको काग	- केदार शर्मा	९
१०.	दान : कित्तो कसरी ? - १	- मोतिकान्ता शर्मा	१०
११.	न्याय	- धरमनाथ भट्टराई	११
१२.	पञ्च संसारको यात्रा	- अमिता सत्यलक्ष्मी शर्मा	१२
१३.	हानिर जवाफबाट नीलो शिवा र अनुभव	- प्रेम लक्ष्मी (श्रीमा) तुलाधर	१३
१४.	रोग छिटो निको गर्नु	- भिक्षु शरवधोम	१४
१५.	योगाभ्यास विधि - भाग ४	- डा. गोपाल प्रधान	१५
१६.	फलफल	- यशवन्त	१६
१७.	धर्मकीर्ति विहार-गतिविधि	-	१७
१८.	शरण बनेनु	- जगन्नाथका माधवी	१८
१९.	धर्म प्रचार-समाचार	-	१९

- धर्मकीर्तियात छिगु ग्वाहालीया आवश्यकता दु । छिगु प्रत्येक ग्वाहाली पत्रिकाया लागी तःधंगु तिबः ज्वीफु ।
- छि थः ग्राहक जुया दिसेँ, मेपिन्त नं ग्राहक याना दिसेँ ।
- छि थःगु पसः, उद्योग, व्यापार, कार्यालयया बिया छूगु प्रत्येक विज्ञापन पत्रिकायात तःधंगु ग्वाहाली जूवनी ।
- धार्मिक व सामाजिक पक्षया रचना च्वया, सुभाब व सल्लाह बिया पत्रिकायात रोचक व स्तरीय यायगुली नं ग्वाहाली बीफु ।
- आसे धयादीमते, बिचाः याना दिसेँ- 'धर्मकीर्ति' यात बांलाकेत छिं गुकथं ग्वाहाली बिया दीफु ।

धर्मकीर्ति

(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

NOVEMBER 2004

वर्ग - २२ अंक - १ सन्निवृत्तिमा पुन्दी महीना २००४

★ जून दिशाबाट हावा गर्दै आइरहेको छ, त्यहि दिशामा हेरी जसले धूलो फ्याँकेछ, त्यसलाई नै त्यो धूलोले अपवित्र पारिदिन्छ । त्यसरी नै जसले निर्दोषी, शुद्ध र निक्लेशी व्यक्तिहरूलाई दोषारोपण गर्दै हिंड्छ त्यस व्यक्तिलाई यस तरासो कर्मको फल (प्रकृतिले) चखाईछोड्छ ।

★ हातमा घाऊ नभएको व्यक्तिले विष छोए पनि उक्त व्यक्तिलाई त्यस विषले असर गर्न नसके जस्तै पाप कर्म नगर्ने व्यक्तिलाई पापकर्मको तरासो फलले छुन सक्दैन ।

★ शस्त्रादि नभएको व्यापारीले भय युक्त मार्गलाई त्यागे जस्तै, बाँचिरहने इच्छा भएको व्यक्तिले विष सेवन नगरे जस्तै, मानिसहरूले पनि पापकर्मलाई त्याग्नु पर्दछ ।

विद्यासागर बुद्धिजाल
फोन: ४२५ १११३, ४२५ १११४

सिमीतानी परजान
फोन: ४२५ १११३
जायसु महान्त
फोन: ४२७ ११०५

रुद्र-सुखस्यायक
धुवरेल स्थापित

सिद्धिपानी सीर्यवती
फोन: ४२२ ११११

सिद्धि अमरवाञ्छ महास्वयम्बर
फोन: ४२५ १११७

सिद्धिपानी धम्मवती
फोन: ४२५ १११५

धर्मकीर्ति बौद्ध अभियान गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीधर नगरपाल
पोष्ट बक्स नं. ४५५२
काठमाडौं
फोन: ४२५ १११५

बुद्ध सम्मत २५४८
नेपाल सम्मत ११२५
इस्वी सम्मत २००७
विक्रम सम्मत २०५१

विशेष सदस्य	रु. १०००/- वा सो भन्दा बढी
वार्षिक	रु. ७५/-
यस अङ्कको	रु. ७/-

सरल जीवन जिउन सिकौ

मानिस एक सामाजिक प्राणी हो । त्यसकारण उ आफ्नो समाजमा रहन चाहन्छ र आफ्नो परिवारमा समाउन चाहन्छ । समाज र परिवारसंग सम्बन्ध भएका कुनै पनि व्यक्तिमा समाज र परिवारका कुनै पनि प्राणीको सुख शान्ति छिनेर लिने अधिकार हुँदैन । यो प्रकृतिको नियम नै हो । जसले यस प्राकृतिक नियमलाई उल्लङ्घन गरी समाज र परिवारको शान्तपूर्ण वतावरणलाई अशान्त र दूषित बनाउन खोज्छ, उसले पहिला आफैलाई हानी गर्न पुग्छ । त्यसपछि मात्र उसले अरुको हानी गर्न थाल्छ । किनभने अरुलाई हानी पुऱ्याउनु अगाडि उसको मनभित्र दूषित भावनाले पोल्न थाल्छ । त्यही दूषित भावना उमिल्दै गई उसको क्वचन र शरीर बाट पोस्त्रिन थाल्छ र वरिपरिको वातावरणलाई नै दूषित बनाउँदै अशान्ति पारिदिन्छ । तर यस घटना घटाउनु अगाडि उसको मनलाई त्यस दूषित भावनाले पोल्दै जीर्ण गरिहेको उसलाई थाहा नै हुँदैन । किनभने उसले आफ्नो मनको स्वभावलाई भित्री ज्ञानको आँखाले हेर्न सकिरहेको नै हुँदैन । अज्ञानतारूपी वेहोशीपनाले गर्दा उ आँखा भएपनि अन्धो बन्न पुग्छ । फलस्वरूप आफ्नो मासुको आँखाले बाहिरि दृष्य मात्र हेर्ने बानीले गर्दा उसले अरुको दोष मात्र देखिरहेको हुन्छ । अरुको दोष देख्ने बानी भएको व्यक्तिको मनमा मैत्री रूपी शीतल जल

होइन ब्रेष रूपी आगो मात्र दन्किरहेको हुन्छ । त्यसकारण जसले शान्तिको चाहना गर्छ त्यसले शान्तिको नास लगाउँदैमा भाषण गर्दैमा र थुप्रै मानिसहरू जमघट गरी नगर परिक्रमा गर्दैमा मनमा शान्तिले वास लिनेत अवश्य पनि होइन । शान्तिको चाहना राख्ने मनले त पहिला आफ्नो शरीर र क्वचनबाट अरुको सुख शान्ति भंग नहुने कार्य गर्न अत्यावश्यक छ । किनभने शान्ति बाहिर खोजेर भेटिने चीज बस्तु होइन । शान्ति त मनले अनुभव गर्ने मनको सुख हो । जक्सम्म आफ्नो मनमा नैतिक शिक्षा रूपी असल बानीले ठाउँ लिँदैन त्यस्तो मनले कहिले पनि शान्तिको अनुभव गर्न सक्दैन । त्यसकारण हामी सबैले बुझ्ने बताउनु भएको पाँचवटा नियमहरूलाई पालन गर्ने नितान्त आवश्यक भइसकेको छ । जुन नियम पालन गर्न सकेको खण्डमा आफ्नो मनले आत्म सन्तुष्टी प्राप्त गर्न सकिनेछ । ती (पञ्चशील) नियमहरू यसरी रहेका छन्—

(१) हत्या र हिंसा कार्य नगर्ने (२) चोरी उकौँटी नगर्ने (३) अरुको कुभलो चिताई भ्रूज कुरे (चुकली कुरे कडा क्वचन र न्वाहिने कक्वास आदि नबोल्ने (४) व्याभिचारी कार्यहरू नगर्ने (५) कुनै पनि प्रकारको मादक पदार्थहरू सेवन नगर्ने ।

भगवान् अरहन्तं हनुहन्थ्यो

■ सत्यनारायण गोयन्का

अरि को अर्थ हुन्छ शत्रु । हन्त को अर्थ हुन्छ हनन् गर्ने, विनाश गर्ने । यसर्थ अरहन्त अथवा अरिहन्त (अर्हत) को अर्थ त्यो व्यक्ति जसले आफ्नो दुश्मनलाई हनन् गरेको अर्थात् त्यसलाई विनाश गरेको भन्ने हुन्छ । शत्रु को हो त ? कोही वाहीरी व्यक्ति कसैको दुश्मन हुन सक्दैन । असली दुश्मन त आफू भित्र नै हुन्छ । सही अर्थमा भन्ने हो भने आफू भित्रको मनोविकार नै व्यक्तिको वास्तविक दुश्मन हुन्छ । अतः जसले आफू भित्रको सारा मनोविकारलाई नष्ट गर्दछ उही सही अरहन्त हो । भगवान् बुद्ध पनि यही अर्थमा अरहन्त हुनुहुन्थ्यो । सबै प्रकारका विकारहरूलाई जन्म हुने प्रश्नय दिने प्रमुख विकार मोह हो । मोह अर्थात् अज्ञान, अविद्या । अन्य विकार कहिले जाग्यो होश नै हुँदैन । प्रत्येक विकार त्यतिकै कष्टदायक हुन्छ । क्लेशदायक हुन्छ । होश छ भने कसैले आफूलाई कष्ट किन दिन खोज्छ ? किन क्लेश बनाउन खोज्छ ? जब बोधि जाग्यो तब होश जागदछ - भित्रको होश । तब अज्ञान हट्दै जान्छ । अन्यारोमा उत्पन्न हुने विकार स्वतः टाढा हुँदै जान्छ । मोहको अन्धकारमा जन्मने र उत्पन्न हुने विकारहरूमा प्रमुख राग र द्वेष हुन् । अन्य सारा विकार यी दुई विकारबाट नै उत्पन्न हुने सन्तान हुन् । अतः जसले राग, द्वेष र मोहलाई नष्ट गर्दछ, त्यसको जरासम्म उखालेर फ्याँक्छ ऊ सारा विकारबाट मुक्त हुन्छ । बुद्ध यस्तै विकारबाट विमुक्त अरहन्त हुनुहुन्थ्यो ।

यो खो, आवुसो, रागबन्धयो, दोसबन्धयो, मोहबन्धयो - इदं बुञ्चति अरहन्तं ।

(सं. नि. २. ४. ३१५, अरहन्तपञ्चासुत्त)

- आयुष्मान्, यो जुन रागक्षय, द्वेषक्षय, मोहक्षय हुन्छ त्यसलाई अरहन्त भनिन्छ ।

भित्र विकारको गाँठो बनिरहेको हुन्छ जसबाट मानिस ग्रस्त हुन्छ । अविद्याको अन्धकार हट्यो भने अथवा राग द्वेषको विकार हट्यो भने अन्य आश्रव अर्थात् विकारहरू पनि हट्दै जान्छ । भित्रको गाँठो आफै फुक्दै जान्छ र नितान्त निर्मल हुनथाल्छ । यस्तो व्यक्ति नै सारा दुःखबाट विमुक्त हुन्छ ।

यसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।

क्षीणासवा अरहन्तो, तेसं विजटिता जटा ।

(सं. नि. १. १. २३, जटासुत्त)

- जसको राग र द्वेष हटिसक्यो, अविद्या खतम भइसक्यो, ऊ क्षीणासव भएको अरहन्त व्यक्ति जटाबाट

पूर्णतः मुक्त भइसकेको हुन्छ ।

अविद्या हट्यो भने राग हुँदैन । राग भएन भने द्वेष हुँदैन । अरहन्त भयो भने द्वेष हुँदैन । द्वेष हट्यो भने रागबाट, अविद्याबाट र अन्य सबै प्रकारका द्वेषहरूबाट स्वतः मुक्त हुन्छ जो व्यक्ति दोषबाट र द्वेषबाट मुक्त हुन्छ उसैलाई अरहन्त भनिन्छ । यस्तो व्यक्तिको क्लेश नष्ट भइसकेको हुन्छ, पुनर्जन्म हुने भयानक दुःख विपाक, भविष्यमा जन्म जरा र मृत्यु दिलाउने पापमय अकुशल धर्म हटिसकेको हुन्छ । यस्तो व्यक्ति निर्मल निर्लिप्त हुन्छ । अनासव हुन्छ ।

सुखिनो वत अरहन्तो, तण्हा तेसं न विज्जति ।

- अरहन्त व्यक्ति सुखी हुन्छ, किनकि तिनमा तृष्णा अर्थात् राग, द्वेषको नामोनिशान हुँदैन ।

तिनमा न प्रिय वस्तु प्राप्त गर्ने रागरूपी तृष्णा हुन्छ, न अप्रिय वस्तु देखि टाढा रहने द्वेषरूपी तृष्णा हुन्छ ।

एक पटक भगवान् आलवी राष्ट्रमा गाई आवागमन गर्ने बाटो छेऊको रूख मुनी स्याउलाको आसन विछ्याएर आराम गरिरहनु भएको थियो । त्यस समयमा हत्यक आलवक घुम्दै त्यहाँ आइपुगे र उसले भगवानलाई देखेर सोधे भगवान के तपाईं सुख पूर्वक सुत्नु भयो ? भगवानले उत्तर दिनु भयो- अँ, कुमार म सुखपूर्वक सुतेँ । भगवानले अगाडि भन्नुभयो, संसारमा सुखपूर्वक सुत्नेहरू मध्ये म पनि एक हुँ । फेरि आलवकले भन्यो- हेमन्त ऋतुको यस्तो जाडो रात छ । माघ फागुनको यस्तो समय छ । अहिले हिमपात हुने मौसम छ । गाईको खुरलै मजबुत बनाएको यस्तो भूईँ त्यसमाथि स्याउलाको पातलो विछ्यौना । रूखमा पातहरू निककै कम छन्, चारैतिर बगेको ठण्डी हावा त्यसमाथि तपाईंको पातलो काषाय वस्त्र, तपाईं कसरी सुख पूर्वक सुत्नु भयो ?

भगवानले भन्नुभयो- एक जना गृहस्थ व्यक्ति बन्द कोठामा नरम र बाक्लो विछ्यौनामा तकिया राखेर सिरक ओडेर सुत्छ तर उनी काम रागको अगनीले जलेको हुनसक्छ अथवा रागजन्य दाह उत्पन्न भएको कारण त्यसबाट जलेर दुःख पूर्वक सुत्छ ।

तथागतको राग प्रहीण भईसक्यो, नष्ट भइसक्यो रागको जरा उखेलिसक्यो, टाउको काटिएको ताड रूख भै अब त्यसमा केहि पनि उब्जिने छैन । यस्तो वीतराग अरहन्त सुख पूर्वक नै निदाउँछ ।

एउटा अर्को प्रसङ्ग

अनाथपिण्डिकले राजगृहमा भगवानलाई पहिलो पटक भेट्न गएको समय थियो । रात बित्न अझै बाँकि थियो भगवान खुला ठाउँमा चक्रमण गरिरहनु भएको थियो उनले भगवान संग सोधे- भन्ते, भगवान के तपाईं सुख पूर्वक सुत्नु भयो ?

यस्को उत्तर दिनु हुँदै भगवानले भन्नु भयो- जो अनासक्त भइसकेको छ, जो निर्मल भइसकेको छ उनी काम रागमा लिप्त हुँदैन र निर्वाणको परिपूर्ण साक्षात्कार गरेको व्यक्ति सधैं सुखपूर्वक सुत्छ । सारा आसक्ति नष्ट गरेर, भय दूर गरेको व्यक्ति सधैं सुख पूर्वक नै सुत्दछ । मुक्त, अनासक्त, अरहत सुख पूर्वक नै निदाउँछ ।

जो अरहत भइसक्यो उसले अहं अथवा "ममं" अर्थात् 'म' र 'मेरो' भन्ने शब्दको प्रयोग त गर्दछ तर त्यो केवल लोक व्यवहारको लागि मात्र हुन्छ । अहं, ममं मा उसलाई कुनै आसक्ति हुँदैन । नितांत अनासक्त भाव राखेर लोक व्यवहारको लागि यी शब्दहरूको प्रयोग गर्दछन् किनकि अब उनी संसार प्रति सर्वथा निर्लिप्त हुन्छ, निःसंग हुन्छ, निरासक्त हुन्छ ।

भगवान बुद्धलाई भेटेर परिव्राजक सभियले आफ्नो उद्गार यसरी व्यक्त गरे कि सुन्दर श्वेत कमल जसरी पानीमा अलिप्त रहन्छ त्यस्तै भगवान पूण्य र पाप दुबैबाट अलिप्त छ ।

तथागत दश विषयहरूबाट निरासक्त, निस्संग र विमुक्त रहेर विहार गर्नु हुन्छ । रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान, जाति, जरा, मरण, दुःख र क्लेश यी दश प्रकारका विषयहरूबाट निर्लिप्त, निरासक्त, निःसंग र विमुक्त रहेर विहार गर्नु हुन्छ । यस्तो निर्मल, निःसंग र निर्लिप्त व्यक्ति कुनै गोपनीय काम गर्न नै सक्दैन । लुकि-छिपी कुनै पापमय दुष्कर्म गर्न सक्दैन । वास्तवमा यस्तो ब्यक्तिलाई पाप-कर्म गर्ने अवस्था नै आइपुग्दैन त्यसैले सुखपूर्वक अगोपनीय रहेर जीवन यापन गर्दछ । यस अर्थमा त्यस ब्यक्तिलाई अरहं भनिन्छ ।

जो ब्यक्तिले दुष्कर्म गर्दैन, उसले के लुकाउने ? जस्को मानसिक, वाचिक र कायिक कर्ममा कुनै बिषमता छैन, दुर्व्यवहार छैन यस्तो ब्यक्तिले खुला र स्पष्ट जीवन जिउँदछ । जो ब्यक्ति एउटा सोचेर अर्को भन्छ, गर्छ त्यस्तो ब्यक्तिले बाहिर-बाहिरबाट आफूलाई ढाक-छोप गर्नु पर्ने हुन्छ, आफूलाई धर्मात्मा देखाउन देखावती बन्नु पर्ने हुन्छ भित्रबाट कुकर्म गरिरहेको हुन्छ । परन्तु, अरहन्त ब्यक्तिले यस्तो किन गर्छ ? ऊ त बाहिर र भित्र एक समान हुन्छ । उसको जीवन स्वच्छ, स्पष्ट र पारदर्शी हुन्छ । उस्ले

भन्नु र गर्नुमा कुनै भेद भाव गर्नु आवश्यक नै पर्दैन । कसैले जाँचेर हेरे पनि कशीमा छोटेर हेरे पनि उसलाई केहि फरक पर्दैन, उस्को जीवनमा लुकाउनु पर्ने छैन पर्ने केहि हुँदैन । त्यसैले अरहत "अरहत" हुन्छ । जो पूज्य हुन्छ, वन्दनीय हुन्छ । त्यसैले संसारमा उनी जीन कहलाउँछ । भगवान जिन हुनुहुन्छ । जसो आश्रवक्षय अवस्था प्राप्त गरिसक्यो सबै पापलाई जितीसक्यो ।

भगवान कसरी जिन हुनुभयो ?

बोधि-वृक्ष मुनि देव-पुत्र मृत्युराज मार माथि विजय प्राप्त गर्नु भई भगवान जिन हुनुभयो । पापी मारलाई पराजय गरेर बुद्ध विजयी हुनुभयो । परन्तु यो विजय कुनै सांसारिक शस्त्र धारण गरेर होइन, धर्मको अनुपम शस्त्र द्वारा भएको हो । भगवान बुद्धले आफ्नो अनेक पूर्व जन्ममा संचित गर्नु भएको पारमिताको बलद्वारा मार माथि विजय हासिल गर्नु भएको हो । यो धर्ममय जीत आफू भित्र उपलब्ध गर्नु पर्छ । बाहिरको युद्ध भूमिमा जित्ने ब्यक्ति सही अर्थमा जिन होइन । हजारौं पटक हजारौंलाई संग्राममा जित्नु भन्दा स्वयं आफूलाई जित्नु उत्तम हुन्छ । बुद्धले स्वयं आफूलाई जित्नु भयो आफ्नो मनको विकारलाई जित्नु भयो यहि श्रेष्ठ जीत हो । अन्य प्रजालाई जित्नुको अपेक्षा आफू माथि विजयी प्राप्त गर्नु श्रेष्ठ हुन्छ ।

अरहन्त प्राप्त गरेको व्यक्ति मृत्युराजको मारको क्षेत्रबाट बाहिर निस्कन्छ, उनको भव-भ्रमण छुट्दछ । अव जन्म मरण चक्र नष्ट भइसकेको हुन्छ । यो जन्म नै अरहन्तको अन्तिम जन्म हुन्छ यस जन्मको मृत्यु नै उसको अन्तिम मृत्यु हुन्छ । पुनः न अब कुनै जन्म हुन्छ न कुनै मृत्यु नै हुन्छ । अरहत भएको ब्यक्तिको यहि बोधि हो कि उस्ले जन्म मरणको भवचक्रलाई आफ्नो अनुभवद्वारा जानेको हुन्छ यस भवचक्रको कारणलाई आफ्नो अनुभव द्वारा थाहा पाउँदछ र त्यसको कारणलाई हटाउने प्रयास गर्दछ र भवचक्रलाई तोड्दछ ।

गहकारक विद्वोसि, पुन गेहं न काहसि ।

- घर बनाउनेलाई देखिसके अब नयाँ घर बनाउन सक्दैन । संसारको श्रृजना गर्ने वा मृत्यु पछि फेरि जन्म दिलाउने न कोहि देवता छ न ब्रह्मा नै । हेतु-प्रत्यय अर्थात कारण र कार्यको नियम अनुसार स्वतः प्रवर्जित हुन्छ । अर्थात प्रकृतिले बनाएको नियम अनुसार स्वतः भवचक्र चलिरहन्छ । बार-बार जन्मनु र बार-बार मर्नु, बार बार चितामा जल्नु-यो क्रम चलिरहन्छ । परन्तु जन्म मरणको यस चक्रलाई तोडेर ब्यक्ति बुद्ध बन्दछ, अरहत बन्दछ । भगवान यी सबै बन्धनबाट मुक्त हुनुहुन्थ्यो ।

(साभार: विपश्यना, बुद्ध वर्ष २५४६, वर्ष-१९, अङ्क-३)

धम्मपद-१७५

■ रीना तुलाधर 'परियत्ति सद्धम्म कोविद'

यो वे उप्पतितं कोधं-रथं भन्तं व धारये
तम'हं सारथिं ब्रूमि-रस्मिग्गाहो इतरो जनो

अर्थ- त्यो व्यक्ति जसले सल्किन लागेको आफ्नो क्रोधमाथि नियन्त्रण गर्न सक्छ त्यसैलाई नै साँच्चैको सारथी भन्न योग्य छ जस्तै कि कुनै एक कुशल सारथीले नियन्त्रण बाहिर गएको रथलाई सही बाटोमा ल्याउँछ । बाँकि त केवल भगाम समात्ने मात्र हुन्छन् ।

घटना- उपरोक्त गाथा भगवान बुद्धले आलवी भन्ने शहरमा भ्रगालव चैत्यमा बास बस्नु हुँदाखेरि बताउनु भएको थियो । त्यसबखत भगवान बुद्धले भिक्षुरूलाई बिहारको कम्पाउण्ड बाहिर सेनासन विहार (कुटी) बनाएर बस्न हुने अनुमति दिनु भएको थियो । अनि राजगृहका महाजनहरूले भिक्षुरूलाई सेनासन विहार बनाईदिन थाले । त्यतिबेला एकजना भिक्षुले आफ्नो लागि आफैले कुटी बनाउँछु भनी एउटा रूख छाानी रूख कात्न थाले । त्यसैबेला त्यो रूखमा एउटा वृक्षे बालकसँगै एउटी वृक्षदेवी बस्दथिइन् । वृक्षदेवीले आफ्नो बास उजाडी नदिन त्यस भिक्षुसँग बित्ती गरिन् । भिक्षुले भने यो जस्तो राम्रो रूख अर्को भेट्टाउन सकिन्न भनीकन त्यसको कुरा टेरेन । रूख काटी नै रहे ।

वृक्षदेवीले बच्चालाई देखाएमा दया गर्लान् कि भन्ने आशाले आफ्ना बच्चालाई भिक्षुले देख्ने गरी रूखको हाँगामा

राख्न ल्याइन् । एकोहोरो भई रूख काटीरहेका भिक्षुले बच्चालाई देख्न पाएनन् र उल्टो बच्चरोले बच्चाको हात कात्न पुगेछ । यो देखी वृक्षदेवीलाई बेस्करी रीस उठेछ र यो भिक्षुलाई मारीहाल्छु भनी रीसले हात उठाइन् । उत्तिखेरै उसको मनमा विचार आयो- "भिक्षु भनेका धर्मका मानिस हुन्छन् । यदि मैले यसलाई मारें भने मैले नरकमा भोग गर्नुपर्नेछ । त्यति मात्र होइन मेरो देखासिकी गरी यहाँ भएका अरु वृक्ष देवताहरूले पनि अरु भिक्षुहरूलाई मार्न सक्छ ज-जसले रूख काटीरहेका छन् । बरु यी भिक्षुका गुरुकहाँ गएर भएको कुरा बताउन जानु पर्‍यो ।"

विवेकपूर्वक यसरी विचार गरी वृक्षदेवी भगवान बुद्धकहाँ गइन् र भएको कुरा वृत्तान्त सुनाइन् । सबै कुरा सुन्नु भएपछि भगवान बुद्धले तिनको प्रशंसा गर्दै भन्नु भयो- "साधु ! साधु ! हे देवीधाता । तिमिले राम्रो काम गर्‍यो । तर्सिएका घोडाले गलत बाटोमा लगेको रथलाई नियन्त्रण गरी लिइने जस्तै तिमिले सल्किन लागेको आफ्नो क्रोधमाथि नियन्त्रण गर्‍यो ।" यति भन्नु हुँदै भगवान बुद्धले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो ।

यही सन्दर्भमा भगवान बुद्धले अबबाट भिक्षुहरूले कुनै रूख, बिरुवा काट्न नहुने भिक्षु नियम (भूत गाम शिक्षापद) बनाउनु भयो । ■

धर्मकीर्ति पाठशालाको विभिन्न कार्यक्रमहरू

क्र.सं. ४४०
शान्ति मानन्धर
धरहरा, ताहागल्ली, काठमाडौं ।
रु. १,००५/-

क्र.सं. ४४१
बोधिरत्न शाक्य, त्रिशुली
बालाजु, काठमाडौं ।
रु. १,१११/-

केटी सेक्टर सार्वजनिक सहयोग

- बाल आश्रम भवन निर्माणको लागि Okabe Atsushi Japan (Amigos) - रु. १००,०००/- (रु. एक लाख र लुगा एक-एक जोर)
- मोति शोभा तुलाधर बखुण्डोल, ललितपुर - रु. १००,०००/- रु. एक लाख
- राजेश श्रेष्ठ, स्तेपि - रु. १००,०००/- (रु. एक लाख)
- भिक्षु अश्वघोष - रु. २०,०००/- (रु. बीस हजार)
- दिनेश तुलाधर, बखुण्डोल, पुलचोक - पाइन्ट र टीशर्ट लुगासिलाउने कपडा धान र
- रेणु स्थापित - स्वीटर र लुगाहरू
- अमोघ लक्ष्मी स्थापित, श्रीधर, नगल - रु. ५१०/-
- धर्मबन्धु शाक्य, बनेपा - रु. ३००/-

बौद्ध धर्मदर्शनमित्रका वातावरणीय चासो

■ पुष्कर माथेमा

बीसौ शताब्दीमा आएर निकै लोकप्रियता कमाएको नारा "वातावरण संरक्षण" नेपाली समाजको लागि वास्तवमै नौलो भने होइन । नेपाली संस्कृतिको नशानशामा वातावरण संरक्षणप्रतिको श्रद्धा भरिएको पाइन्छ । नेपाली समाज हुर्केको सांस्कृतिक वातावरण हिन्दू तथा बौद्ध धर्मदर्शनबाट निर्देशित भएकोले पनि हाम्रो परम्परामा वातावरण मैत्री जीवनशैली निहित रहेको हो । नेपालीले अपनाउँदै आएको धर्मदर्शनले मानिस र प्रकृतिलाई कहिल्यै पनि अलग तत्त्वको रूपमा व्यवहार गरेको पाइँदैन । एक आपसमा यिनीहरूको अन्तर्निभरता र प्रकृतिप्रतिको आस्था नै धर्मदर्शनको मूल विषयवस्तु रहँदै आएको छ । जीवनको आधारका रूपमा रहेको पंचतत्त्व अर्थात् जल, वायु, आकाश, हावा तथा आगोलाई देवताका रूपमा पुज्नु एवं जैविक विविधतालाई पनि कुनै न कुनै देवात्माको वासस्थलका रूपमा सम्मान गर्ने परम्परा धर्मदर्शनकै प्रतिफल हो । समयको प्रवाहसँगसँगै मानवीय जीवनशैलीमा आएको परिवर्तन र यस परिवर्तनले जन्माएका नयाँ नयाँ आवश्यकताहरूले गर्दा मात्र मानिसहरूको वातावरण मैत्री रहनसहनमा केही विचलन आएको हो, जसको फलस्वरूप आज प्राकृतिक सन्तुलन विग्रन गई वातावरणीय संकटको स्थिति मानिसले सामना गर्नु परिरहेको छ ।

नेपाली माटोको एक गौरवशाली सुपुत्र गौतम बुद्धले विकास गर्नु भएको बौद्ध धर्मले मानव समाजलाई सकारात्मक दिशामा दोःखाउनका लागि बहुआयामिक योगदान दिएको पाइन्छ । पंचशीलको आधारमा विश्वमा शान्ति एवं भाइचाराको भावना विकास गराउनमा यस धर्मदर्शनको महत्त्वपूर्ण भूमिकाका कारण नेपालका एक विभूतिबाट प्रवर्तन भएको यस धर्मदर्शनले आज विश्वको कुनाकुनामा आस्थापूर्ण स्थान प्राप्त गर्न सफल भएको छ । बौद्ध धर्मदर्शनमा निहित उपदेश एवं निर्देशनहरूले मानवीय जीवनशैलीमा क्रान्तिकारी परिवर्तन ल्याएको पाइन्छ । यसधर्मले प्रकाशित गरेका आचारसंहिता मानवीय मनमस्तिष्कको शुद्धीकरणबाट स्वस्थ समाजको निर्माणमा केन्द्रित रहेको पाइन्छ । यसका लागि मानिसको मनमा प्रेमभावको विकास गराउनका साथै मानवीय जीवनशैलीमा प्रकृतिप्रति आस्था जगाउन प्रयास गरिएको छ । मानवीय आचरणमा शुद्धता ल्याएर प्रकृतिसँग मैत्री

भाव कायम गरी मानवीय अस्तित्वलाई स्वस्थ एवं दिगो राख्नु नै यस धर्मको मूल विशेषता रहेको पाइन्छ ।

बौद्ध धर्मदर्शनको विकासक्रम र यसको अभ्यास तथा प्रचारका लागि प्रयोग गरिएका वातावरणको आकलन गरी हेर्दा यसको र प्राकृतिक वातावरणबीचको गहिरो अन्तर्सम्बन्धबारे स्पष्ट हुन्छ ।

बौद्ध धर्मका प्रवर्तक गौतम बुद्धको जन्म लुम्बिनीको साल वृक्षमुनि हुनु, संबोधीज्ञान प्राप्त पीपलको रूखमुनि तथा महापरिनिर्वाण कुशीनगरको वृक्षमुनि हुनु जस्ता घटनाले बुद्ध धर्मदर्शनलाई वृक्षसँग जोडिदिएको छ भने बुद्धले धर्म देशनाका लागि उपयोग गर्नुभएका गृध्रकुट पर्वत, यण्टिवन-उद्यान, ऋषिगिरी, वेपुल्ल पर्वत, अम्वाटक वन, पारिलेय्यक वन, चालीय पर्वत अंजन वन, कंटकी वन जस्ता स्थलहरू परेकाले बुद्ध धर्मको प्रवर्द्धन तथा सम्बर्द्धन प्रकृतिसँगसँगै प्राकृतिक वातावरणमा हुँदै आएको देखिन्छ । विगतमा निर्माण भएका बौद्ध स्तुप, गुम्बा एवं विहारहरू प्राकृतिक वातावरणले घेरिएको स्थलमै रहेका र आभभोलि पनि यस्तै स्थलमा यिनीहरूको निर्माण गर्ने परम्परा कायम भएकोले बौद्ध धर्मको अस्तित्व प्राकृतिक वातावरणकै जगमा उभिएको पाइन्छ । यसप्रकार बौद्ध धर्मले प्रकृतिलाई आफ्नो आधारभूत आवश्यकताका रूपमा स्थापित गरेर आफ्ना अनुयायीहरूलाई प्रकृतिको संरक्षणप्रति उत्प्रेरित गरेको छ ।

बौद्ध धर्मदर्शनको अभ्यासका लागि प्राकृतिक वातावरणको अनिवार्यताका कारण वन उपवनको संरक्षण मानवजीवनको अंग भइदिएको छ । यसकिसिमको प्राकृतिक स्थलको संरक्षणले गर्दा यसलाई वासस्थानको रूपमा उपयोग गर्न पाएर विभिन्न पशुपक्षीहरूको पनि स्वाभाविक संरक्षण हुनजान्छ । यसैगरी बौद्ध धर्मोपदेशको मूल धर्म अहिंसामा निहित रहेकोले शिकार खेत्नुलाई अधार्मिक कार्यका रूपमा लिई वन्यजीवजन्तुको बाँच्न पाउने अधिकारलाई पनि यसले महत्त्वपूर्ण स्थान प्रदान गरेको पाइन्छ । अहिंसाको यो आस्था वन्यजन्तुहरूको जीवनमा मात्र सीमित नभई वनस्पति संसारमा पनि विस्तार गरिएको छ, जुन कुरा भिक्षुहरूले घाँस पनि उखेल्न नहुने अचार संहिता बनाइएबाट पुष्टि हुन्छ । आजको वातावरणीय संकट आवश्यक भन्दा बढी उपभोग्य सामग्रीको उत्पादन गर्ने, उपभोग्य सामग्रीको

अनावश्यक बचत गरिराख्ने एवं भोगविलासपूर्ण जीवनयापन गर्ने जस्ता मानवीय प्रवृत्तिका कारण नै सिर्जना भएका हुन् । यस किसिमको जीवनशैलीबाट प्राकृतिक स्रोतको अधिकतम अतिक्रमण हुनुका साथै समाजमा प्रदूषण फैलिई वातावरणीय असन्तुलनको सिर्जना हुनेछ भन्ने कुरा बौद्ध धर्मदर्शनले आजभन्दा करीब छब्बीस सय वर्ष पूर्व नै परिकल्पना गरिसकेको थियो यसै पूर्वानुभूतिको प्रतिफल हो- सक्दो कम भौतिक वस्तुको उपभोग गर्ने तथा खाद्यान्नको बचत नगर्ने जस्ता जीवनशैलीमा बौद्धधर्मदर्शनले दिएको जोड । रूखको संरक्षणबारे बुद्धको गम्भीरतालाई स्पष्ट गर्न धम्मपद गाथाको २८३ लाई यहाँ उघृत गर्नु उपयुक्त होला, जसअनुसार जेतवनमा धर्मदेशनाको क्रममा बुद्धले भन्नु भएको छ, “वन छिन्धथंमा रूख वनतो जायति भयं, छेत्वा वनश्च वनश्यन्च निब्बाना होय विखयो” अर्थात् भाडी सखाप पार, तर रूख नकाट, भाडीबाट भय हुन्छ, भाडीलाई काटेर मात्र निर्वाण प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

बौद्ध धर्मदर्शन र वातावरणबीचको सम्बन्धलाई जगेर्ना गर्ने प्रयास बौद्ध धर्मावलम्बीहरूले आफ्नो अभ्यास स्थलका रूपमा वनवाटिकाहरूलाई नै अपनाएर कायमै गरिरहेका छन्, जसले गर्दा यिनीहरूको संरक्षणमा सघाउ पुगी नै रहेको छ भने लुम्बिनी विकास कोषले संचालन गरिरहेको लुम्बिनी विकास परियोजनाले पनि यस दिशामा सघाउ पुऱ्याइरहेको छ । मानिस र प्रकृतिबीचको अन्तर्सम्बन्धलाई ध्यानमा राखेर बौद्ध धर्मदर्शन अनुरूप संरक्षण भइरहेको लुम्बिनी क्षेत्रमा आजभोलि आश्चर्य-जनक रूपमा चराहरू आकर्षित भएका पाइन्छन् । यहाँ पुनर्स्थापना गरिएको प्राकृतिक वातावरणका कारण आजभोलि यहाँ एक सयभन्दा बढी जातका चराहरू एवं नीलगाई, हुँडार जस्ता दुर्लभ, जनावरहरू पनि देखापर्ने थालेका छन् । यहाँ देखापरेका रातो रातो खैरो खैरो पुच्छर भएको फिन्चलार्क चरा नेपालको जैविक विविधताकै लागि एक थप उपलब्धि भएको छ । वृक्षारोपणको क्रममा बुद्धको जीवनसँग सम्बन्धित रूख विरूवा दिइएको जोडबाट यहाँ वनस्पतिक विविधता जगेर्ना गर्नमा बल पुग्ने आशा गर्न सकिन्छ ।

यसैगरी लुम्बिनी क्षेत्रमै अन्तर्राष्ट्रिय क्रेन फाउण्डेशनको सक्रियतामा नेपालमा लोप हुन लागेको पंक्षीको रूपमा लिइएको सारसको संरक्षणका लागि “सारस संरक्षण आरक्ष” स्थापना भएबाट पनि नेपालको

जैविक विविधता संरक्षणमा योगदान पुग्ने देखिन्छ । प्रकृतिमाथिको अन्यायका कारण आज स्वयं मानिस विविध वातावरणीय समस्याहरूबाट जेलिरहेको सन्दर्भमा वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्नका लागि बौद्ध धर्ममा समाविष्ट मार्ग निर्देशनहरूको पालना गर्नु मानव समाजका लागि सकारात्मक नै हुने देखिन्छ । धर्म मानव समाज एवं अन्य सृष्टिको अक्षुण्णताका लागि हो भन्ने भावनालाई आत्मसात् गरी बौद्ध धर्म दर्शनका वातावरणीय पक्षले वर्तमान संकटलाई मत्थर गर्न सघाउँछ भने त्यसलाई उपयोग किन नगर्ने ? ■ (साभार: गोरखापत्र)

● धर्मप्रचार ●

समाचार

युवाको सक्रियतामा १५ वटा फोहोरमुक्त

फोहोरको दुर्गन्धले मानसिक तनाव बेहोर्दै आएका काठमाडौं महानगरपालिका वडा १९ का बासिन्दा आफ्नै प्रयासमा तनावमुक्त भएका छन् । फोहोर बोक्ने गाडी गुडेको केही मिनेटभित्र नै फोहोर धुप्रिने सो वडाका गल्लीमा अहिले कागजको टुक्रासमेत देख्न पाइँदैन । छिमेकी वडामा फोहोरी वडाका रूपमा सो वडालाई चित्रण गर्न थालेपछि स्थानीय युवा काठमाडौं टोल सुधार समाज गठन गरी फोहोरको समस्या समाधान गर्न सक्रिय भएका हुन् । उनीहरूको तीम महिनाको अभियानले अहिले वडा फोहोर मुक्त बन्न पुगेको हो ।

समाजका सदस्य विकास चित्रकारले स्थानीय बासिन्दाले अव्यवस्थित रूपमा फालेको फोहोरका कारण चोक, सडक र गल्लीमा दुर्गन्ध तथा भिँगा बढेपछि अभियान सुरु गरेको जानकारी दिनुभयो । ‘फोहोर बोक्ने साधनको पछि लागेर स्थानीय बासिन्दालाई सुधारका लागि निरन्तर याचना गरेपछि वडालाई फोहोरमुक्त बनाउन सफल भएका छौं’, उहाँले भन्नुभयो ।

यसैबीच समाजले आइतबार एक कार्यक्रम आयोजना गरी वडालाई फोहोरमुक्त क्षेत्र घोषणा गरेको छ । वडाका विभिन्न भागमा च्याली प्रदर्शन गरेपछि आयोजित कार्यक्रममा राजपरिषद् सदस्य आनन्दबहादुर श्रेष्ठले सफाइअभियानलाई निरन्तरता दिन आग्रह गर्नुभयो । राजधानीको वातावरण दिनप्रतिदिन प्रदूषित बन्दै गएकोमा चिन्ता व्यक्त गर्दै उहाँले वडाबासी सजग भए फोहोर नियन्त्रण गर्न सकिने बताउनुभयो ।

कामपाका पूर्व-उपप्रमुख नवीन्द्रराज जोशीले फोहोर वडालाई सुन्दर बनाउन युवाहरूले गरेको प्रयासको प्रशंसा गर्नुभयो । वडाका निवर्तमान अध्यक्ष शशिलाल श्रेष्ठले नगरका अन्य क्षेत्रमा सुधार गर्न समाजलाई आग्रह गर्नुभयो । उहाँले अनियन्त्रित रूपमा फालिने फोहोर नियन्त्रण गर्न विग्रतमा गरिएका प्रयास असफल भएको चर्चा गर्नुभयो ।

(साभार- अन्नपूर्ण पोष्ट, १ कात्तिक)

म्ह पूजा र नेपाल संवत्

■ लक्ष्मण श्रेष्ठ

म्ह पूजा भन्नाले शरीरको पूजा भन्ने बुझिन्छ । अर्थात् 'म्ह' को अर्थ 'देह' वा 'शरीर' हो । संस्कृतिविद् सत्यमोहन जोशीद्वारा लिखित नेवारहरूको महान् चाड म्ह पूजा नामक

पुस्तकमा उल्लेख भएअनुसार यो देह वा शरीर नाशवान् छ, त्यसैले यो तत्त्व नाशवान् हुनु अगाडि नै आफूसँग भएको चेतनतत्त्व अर्थात् देहभित्रको आत्मतत्त्वलाई आफूभित्रको 'म' सम्झेर बेलामा नै चिन्नुपर्दछ भन्ने मान्यतामा 'म्ह पूजा' गरिएको हुन सक्छ । सबै व्यक्तिले पहिले अरूको देहलाई चिन्नुअगाडि आफ्नो देहभित्रको आफैलाई म यस्तो छु भनी चिन्नुपर्दछ भन्ने मान्यता राख्नुपर्दछ । त्यसैलाई आत्मसात् गर्दै प्राचीन समयदेखि नै आफ्नो शरीररूपी देहभित्रको 'म' लाई बुझी यो म्ह पूजाको विकास भएको हुनुपर्दछ । त्यसैले गर्दा होला नेवारहरू 'म्ह पूजा' गर्दा आत्मा वा शून्य वस्तु सधैं अचिन्त्य (चिन्तन गर्न नसक्ने) हुन्छ, अर्थात् पूजा वा ध्यानको विषय नै हुन सक्दैन, त्यसैले यो अन्तर्मुखी आत्मतत्त्वको लक्षणलाई प्रतीकका रूपमा (चेतन, प्रकृश रूपमा) म्ह पूजा मण्डलमा खेल्नुहुन्छ: बत्ती प्रज्वलित गर्ने एउटा सुगम पद्धतिको प्रतिपादन भएको हुनसक्छ । आफूले आफूलाई नै चिन्नुपर्दछ भन्ने मान्यता प्राचीन कालदेखि नै चलिआएको पाइन्छ भन्ने कुरा स्वयं सिद्धार्थ गौतम बुद्धले पनि भन्नुभएको थियो । उहाँका अनुसार आफ्नो देहको मालिक आफू नै हो । त्यसै गरी चीनका महान् दार्शनिक कन्फ्युसियसले पनि आफ्ना चेलाहरूलाई उपदेश दिने क्रममा भन्नुभएको थियो— देवताहरूलाई चिन्ने हो भने पहिले आफूले आफूलाई नै चिन्ने प्रयास गर । त्यसै गरी सुकरातले पनि भनेको पाइन्छ— 'आफूलाई चिन' ।

म्ह पूजा नेवार जातिहरूको मौलिक संस्कृति हो । म्ह पूजा सामूहिक रूपमा परिवारका सबै सदस्यहरूको साभा पूजा हो । यस पूजामा अन्नप्राशन गरिएका बालबालिकादेखि जंको पूजा गरिएका वृद्धावस्थाका व्यक्तिसम्मको पूजा गरिन्छ । पूजा गर्ने क्रममा परिवारको कुनै एक व्यक्ति उपस्थित नभएको खण्डमा पनि उसको नाममा मण्डप बनाई पूजा गरिन्छ ।

म्ह पूजाका लागि प्रायः घरको फराकिलो ठाउँ रोजिन्छ । म्ह पूजाका लागि मण्डप बनाउने ठाउँ सबैभन्दा पहिले रातो

माटोले लिपी चोखो बनाइन्छ । र त्यस ठाउँमा परिवारको संख्याअनुसार मण्डप बनाइन्छ । यसरी मण्डप बनाउनुको अर्थ के हुनसक्दछ भने देहभित्रको आत्मतत्त्वको प्रतीकका रूपमा आफूभित्रको 'म' को प्रतिबिम्बस्वरूप आफ्नो अगाडि बनाइन्छ त्यसैले होला परिवारको कुनै व्यक्ति उपस्थित हुन नसकेको खण्डमा पनि उसैको प्रतिनिधित्वका रूपमा मण्डप बनाइन्छ । प्रत्येक मण्डपका अगाडि परिवारका सदस्यहरू क्रमशः ठूलोबाट सानो मर्यादाक्रम

अनुसार बसिन्छ । मण्डप बनाउँदा रातो माटोले लिपेको ठाउँमा फूलको थुंगाले पानी वा तोरीको तेलमा चोपेर गोलो रेखा कोरिन्छ । कोरिएको रेखामा चामलको पीठोले पुनः रेखा कोरिन्छ । फेरि त्यस गोलो रेखाभित्र दुईवटा सानो गोलो रेखा कोरिन्छ । त्यसपछि बीचको भित्री गोलो रेखाबाट बाहिरी गोलो ठूलो रेखासम्म पुग्ने गरी चामलको पीठोले अष्टमण्डल कमलको फूलजस्तो आकृतिको बनाइन्छ । यस्तो आकृति परिवार पिच्छे फरकफरक हुनसक्छ । त्यसरी कोरिएको रेखासँगै अबिरले पनि रेखा हान्दै जानुपर्दछ । मध्यभागका पाँचवटा तेल मण्डललाई सिन्दूरको टीका लगाइन्छ र आखें, फूल, चामलको पीठोको च्याप्टो रोटी, ओखर, खेल्नुता आदि राखी लावा छरिन्छ । यति गरिसकेपछि मण्डप आकर्षक देखिन्छ । यो मण्डप सजाउने शैली तथा तरिका पनि बेगलाबेगलै हुन्छ ।

थकाली नकीको आसननिर ३ वटा मण्डपहरूमा क्रमशः तेल बत्ती बालिएको सुकुन्दा, डाँठ र पातसहितको बेनी फूल, किसलीसहितको कलश र बाबियोको चोखो कुचो र अन्तिम मण्डपमा जलपत्र स्थापना गरिन्छ । प्रत्येक मण्डपको अगाडि विमिरोमाथि जजंका, फूल र साथमा फलफूलहरू राखिन्छ । त्यसपछि पूजा गर्ने क्रममा कुनै निश्चित समय चाहिँदैन । यो पूजा विहान, दिनमा र रातमा कुनै पनि बेला गर्न सकिन्छ । तर प्रायः पोखरावासीहरूले भने रातमा मनाइएको पाइन्छ । पूजामा मुख्यतया थकाली नकीको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । थकाली नकीले खास्टो ओढ्ने दायाँ हात बाहिर निकाल्नुपर्छ । थकाली नकीले क्रमशः ठूलोदेखि सानो केटा वर्गलाई सिँफैं (आठ माना अटाउने काठको नाप्ने भाँडो) मा अक्षता, फलफूलका टुक्रा, कटुस, फूल, बयर आदि राखी शिरमा ३ पटक अभिषेक गर्दछ । त्यसै बेला टीका लगाइदिने, सगुन दिने मण्डपको खेल्नुटा (तेलबत्ती धागोको ६ डोरीको मुठा) बाली सबैलाई सीही अनुसार कार्य गर्दछ । त्यसपछि प्रत्येक मण्डपलाई चोखो बाबियो कुचोले बढोरेर एक ठाउँमा राख्दछ र त्यसै ठाउँमा भोज खाने कार्यक्रम

सुरु हुन्छ । यसरी आफ्नो शरीरको पूजा गरी यो शरीर ओखर भै कडा भएर निरोगी भइरहोस्, विमिरोभै चोखो होस्, कटुसभै सुख ऐश्वर्यहरू फल्ने होस्, मखमली फूलभै सुन्दर भइरहोस् र अब आउने नयाँ वर्षमा मंगल होस् भन्ने अभिप्राय राख्दै नेपाल संवत् नयाँ सालको शुभ कार्य सुरु हुन्छ ।

नेपालका प्राचीन संवत्हरूमध्ये नेपाल संवत् पनि एक हो । ने.सं. विक्रम संवत्भन्दा करिब ९ सय ३६ वर्ष ६ महिना कान्छो मानिन्छ । ने.सं. कात्तिक महिनाबाट सुरु भएको संवत् हो । प्राचीन समयमा वि.सं. पनि कात्तिकका दिनै थियो । त्यसैले भारतको दक्षिण क्षेत्रमा आज पनि वि.सं. कात्तिक महिनाबाटै सुरु हुन्छ । तर नेपालमा वि.सं. वैशाख महिनाबाटै सुरु हुन्छ ।

अब हामी चर्चा गरौं नेपाल संवत् कुन परिस्थितिमा कसले चलाएको भन्ने सन्दर्भमा । यससम्बन्धी चर्चा गर्नुपर्दा हामीले केही वंशावलीलगायत पुरातात्विक प्रमाणहरूको आधारमा पुष्टि गरे पनि बलियो तर्क भने दिन सकिँदैन । जतिको तर्क सिद्धार्थ गौतम बुद्ध नेपालको पवित्र भूमि लुम्बिनीमा नै जन्मेका हुन् भनेर दाबी गर्न सक्ने अभिलेखसहितको अशोक स्तम्भ लगायतका अन्य धेरै प्रामाणिक पुरातात्विक स्रोतहरू हाम्रो सामु उपलब्ध छन् ।

नेपाल संवत् सम्बन्धमा केही विद्वानहरूले नान्यदेवसँग जोड्ने प्रयत्न गरेका छन् भने कसैले राघवदेव । तर भाषा वंशावलीका आधारमा ने.सं. को सम्बन्ध शंखधर साख्वा: भन्ने एक व्यापारीसँग जोडिएको छ । वंशावलीअनुसार भक्तपुरका एक धुरन्धर ज्योतिष सिद्धहस्त जोशीले भक्तपुरका राजालाई कान्तिपुरको विष्णुमती नदीको लखुतीर्थमा सुवर्ण प्राप्त हुने प्रातः शुभ साइत बताए । त्यसपछि भक्तपुरका राजा आनन्द देवले भरिया ज्यामीहरूलाई ठीक समयमा त्यहाँबाट बालुवा लिई आउने

● धर्मप्रचार ●

२२६६ औं शस्त्र परित्याग दिवस

२०६१ कार्तिक ७ का दिन महान विजया दशमीको पावन दिन भएकोले नगदेश बुद्ध विहारमा नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध न्यायमूह पुचः नगदेशको संयुक्त पहलमा २२६६ औं शस्त्र परित्याग दिवस समारोह सम्पन्न गरेको समाचार प्राप्त भएको छ ।

प्राप्त समाचार अनुसार सो समारोहको प्रारम्भमा सामूहिक पञ्चशील प्रार्थना पश्चात् आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्ने क्रममा सभाका प्रमुख अतिथी उपासक धनबहादुर तकोले समस्त देशवासीले सम्राट अशोकले जस्तै शस्त्र परित्याग गरी धार्मिक जीवन यापन गर्नु पर्ने विषयमा जोड दिनुभएको थियो । शिवभक्त मेजुको अध्यक्षतामा संचालित उक्त सभामा उपासक रामभक्त हँयजुले स्वागत मन्तव्य दिनु भएको थियो भने उपासक शिवभक्तले सम्राट अशोकको जीवनी देनबारे चर्चा गर्नुहुँदै उपस्थित सबै महानुभावहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यक्रम राजकृष्ण बाडोले संचालन गर्नु भएको थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा सामूहिक पुण्यानुमीदन गरी सभा विसर्जन गरिएको थियो ।

आदेश दिए । सो आदेशअनुसार बिहान सबै भरियाहरू शुभ साइतमा बालुवा फिकी फर्कन लाग्दा कान्तिपुरका व्यापारी शंखधर साख्वालः ले देखेर, यी भक्तपुरहरूले किन बिहानैदेखि नै बालुवा बोकी कहाँ लान लागेको होला भनी आश्चर्य मान्दै बालुवा कहाँ लाने भनी सोधे । भरियाहरूले भक्तपुर लैजाने भनी जवाफ दिए । यहिदेखि भक्तपुरसम्म किन लैजान लागेको होला भनी शंका गरी शंखधर साख्वा:ले उनीहरूलाई भने जति ज्याला दिई सो बालुवा आफ्नो घरमा खन्याउन लगाई भक्तपुर दरबारका लागि अर्कै बालुवा पठाइदिए । तर भक्तपुरमा लगेको बालुवा शुभसाइतको नभएकाले सुनमा परिणत भएन । तर यहाँ शंखधर साख्वा:को घरमा खन्याएको शुभसाइतको बालुवा भने सुनमा परिणत भयो । त्यसपछि कान्तिपुरको व्यापारी शंखधर साख्वा:ले त्यसै सुनबाट गरिब, दुःखी कान्तिपुरवासीहरूको ऋणमुक्त गराई पशुपतिमा समेत दान गरी राजा र प्रजा दुवैलाई खुसी बनाएको खुसियाली अवसरमा 'नेपाल संवत्' चलाए भन्ने कुराको उल्लेख भाषा वंशावलीमा गरिएको छ ।

शंखधर साख्वा:का बारेमा जानकारी दिने ३ वटा पुरातात्विक स्रोतहरू भएको बारे डा. जगदीशचन्द्र रेग्मीलगायतका अन्य विद्वानहरूले उल्लेख गरेका छन् । सिनामंगलमा एक प्रस्तर स्तम्भ रहेको छ जुन शंखधर साख्वा:ले नै स्थापना गरेको भन्ने जनश्रुति रहेको छ । त्यसै गरी बालुवा ल्याएको ठाउँ लखुतीर्थनिर एउटा चैत्य निर्माण भएको र पशुपतिमा शंखधर साख्वालःको मूर्ति रहेकाले यी स्थापित प्रस्तर स्तम्भ, चैत्य र मूर्तिबाट नेपाल संवत् आरम्भकर्ता शंखधर नै हुन् भनेर भाषा वंशावलीलगायत केही विद्वान् तथा इतिहासकारहरूले उल्लेख गरेका छन् । ■

(साभारः कान्तिपुर)

समाचारः

अन्तर विहार हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता सम्पन्न

२०६१ कार्तिक १८ देखि २१ गतेसम्म ।

स्थान- गण महाविहार ।

गण महाविहारको आयोजनामा गत कार्तिक १८ गते देखि २१ गते सम्म अन्तर विहार हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता सुसम्पन्न गरिएको छ । चारदिन सम्म सञ्चालित उक्त प्रतियोगिताको फाइनल प्रतियोगितामा गणमहाविहार, धर्मकीर्ति विहार र सुमंगल विहारले भाग लिएका थिए । उक्त ३ वटा विहारहरू मध्ये गणमहाविहार प्रथम, सुमंगलविहार द्वितीय र धर्मकीर्ति विहार तृतीय हुन सफल भएका थिए ।

गण महाविहारको ४१ औं स्थापना दिवसको उपलक्ष्यमा आयोजित उक्त प्रतियोगिताको फाइनल प्रतियोगितामा माननिय स्थानिय विकास राज्य मन्त्री श्री कृष्ण गोपाल श्रेष्ठ प्रमुख अतिथीको रुपमा रहनु भई विजयी विद्यालयहरूलाई पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र वितरण गर्नुभएको थियो ।

पोखरीको काग

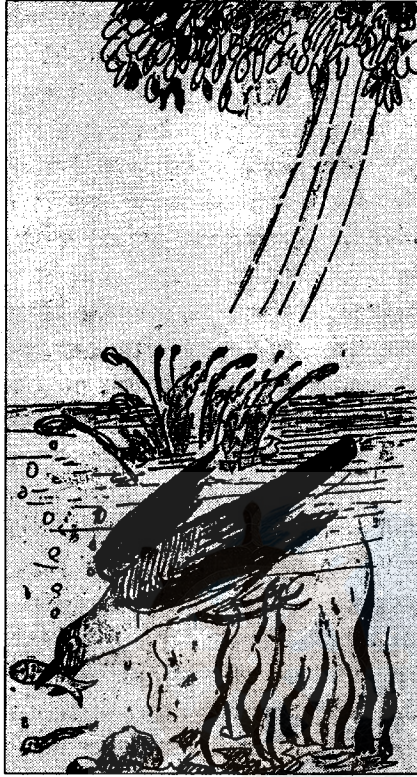
■ कैदार शाक्य

धेरै वर्ष अघि हिमालय पर्वको फेदीमा एउटा गाउँ थियो। गाउँमा एउटा सुन्दर पोखरी थियो। पोखरीमा थुप्रै माछाहरू थिए। त्यही पोखरीमा भित्रसम्म जानसक्ने एउटा काग दिनहुँ आउने गर्दथ्यो। उसको नाम वीरक थियो। वीरक गाउँ नजिकै एउटा गुँडमा बस्दथ्यो।

डाँडापारिको अर्को गाउँमा एकपटक अनिकाल पयो। धेरै दिनसम्म पानी परेन। खडेरीले गर्दा गाउँका सबै कुवा, पोखरीहरूमा पानी कम भयो। मानिसहरूले आफ्नो खेतीपाती पनि राम्रोसँग गर्न पाएनन्। अन्नको कमी भयो। वर्ष दिनमा एकपटक आउने चाडवाड मनाउन पनि मानिसहरूलाई धौ धौ पयो। उनीहरूले पूजा-आजा पनि गर्न सकेनन्। त्यसैले गाउँमा बस्ने कागहरू पनि खान नपाएर लाखापाखा लागे। त्यसमध्ये सबिठ्ठक नामको एउटा काग आफ्नी पत्नीसहित हिमालय पर्वतको फेदीतिर लागे। संयोगवश उनीहरू वीरक बस्ने ठाउँमा पुगे।

सबिठ्ठक पति पत्नीले वीरकलाई दिनहुँ पोखरीमा पसेर माछा टिपेर खाएको देखे। उनीहरूलाई पनि त्यसरी नै माछा खान मन लाग्यो। तर कसरी खाने? उपाय सोच्दासोचै रात पयो। भोलिपल्ट विहान सबेरै उठेर सबिठ्ठक पति पत्नी दुवैजना वीरकको गुँड अगाडि भोक्राएर बसिरहे। यो देखेर वीरकले सोध्यो के हालचाल छ साथी हो? किन यसरी भोक्राएर बसिरहेको?

सबिठ्ठकले जवाफमा भन्यो 'हाम्रो गाउँमा अनिकाल पयो। गाउँको मानिसहरू नै भोकमरीमा परेका छन्।

हाम्रो त्यहाँ कुनै गुजारा नचले पछि यहाँ आएका हौं। अब हामीलाई तपाईंको सेवा गर्ने मौका दिनुहोस्।

सबिठ्ठकको दुखेसो सुनेपछि वीरकले पनि हुन्छ त त्यसै गर भनी जवाफ दियो। त्यसपछि तिनीहरू सँगै बस्न थाले। वीरकले दिनहुँ माछा ल्याएर अतिथिको सत्कार गर्थ्यो। उनीहरू चारा खोज्न अन्त जानुपर्दैनथ्यो। वीरकले ल्याएको माछाबाट नै उनीहरूको जीविका चलिरहेको थियो। वीरकको सत्कार पाएर सबिठ्ठक पति पत्नी खुबै रमाइरहेका थिए।

एकदिन सबिठ्ठकको मनमा अलिकति अभिमान चढ्यो। उसले मनमनै विचार गर्‍यो। म पनि वीरक जस्तै काग त हुँ नि। म मात्र किन सधैं उसको भरमा बसिरहने। अब म पनि उसले जस्तै पोखरीमा गएर भकाभक माछा टिपेर ल्याउँछु। अनि उसले जस्तै आरामले खान्छु। स्वास्नीलाई पनि खुवाउँछु।

यति विचार गरेपछि सबिठ्ठकले वीरकलाई भन्यो— 'हे मित्र वीरक अबदेखि मेरो लागि भनेर माछा नल्याऊ। म पनि आफै पोखरीभित्र पसेर तिमीले जस्तै माछा टिपेर ल्याउँछु अनि आफै खान्छु।' यो कुरा सुनेर वीरकले भन्यो— 'हे, मित्र सबिठ्ठक! तिमी पानीभित्र पस्नसक्ने कागको कुलमा जन्मिएका होइनौं। तिमी मेरो जस्तो काम गर्न सक्तौं। जलथल दुवैमा बस्नसक्ने कुलमा मेरो जन्म भएको छ। तिमी यस्तो कुलमा जन्मिएका होइनौं। मेरो अनुकरण गर्न थाल्यौ भने तिमी विनासितिमा धरापमा पर्छौं।'

आफ्नो जीवन किन गुमाउँछौं? यस्तो काम नगर। तर सबिठ्ठकले वीरकको कुरा मानेन। उसले पोखरीमा पस्ने अड्डी लिई रह्यो। वीरक जस्तै गरी पोखरीमा पस्छु भनेर कावा खाँदै बेगले सबिठ्ठक पानीको गहिरो दहभित्र पयो। पोखरीभित्र पसेर माछा पनि समायो। तर बाहिर आउन खोज्दा अनिष्ट भयो। वीरकले भने जस्तै भयो। उसलाई पोखरीबाट कसरी बाहिर आउने भन्ने

समस्या पन्यो । पोखरीभिन्नको घाँस र रुखको जरामा घाँटी अलि भन्ने र बाहिर निस्कन सकेन । उसले अलि भन्नेको घाँटी छुटाउन लाख कोसिस गर्‍यो । तर सकेन । अलि भन्नेको घाँटीमा घाँसले बेरिँदबदेरिँदै उसको सास रोकियो । ऊ त्यही मर्‍यो ।

उता सबिठ्ठककी पत्नी धेरैबेरसम्म आफ्ना पति नफर्किएकोले वीरक कहाँ गई । 'हे मित्र वीरक तपाईंले

मुजुरजस्तो सुन्दर र कोइलीको जस्तो सुरिलो स्वर' भएका मेरा प्रिय पति सबिठ्ठकलाई देख्नुभयो कि ?' भनी सोधिन् ।

वीरकले जवाफमा भन्यो— 'हो बहिनी, मैले तिम्रो पतिलाई पोखरीमा माछा समाउन गएको देखेको छु । उसलाई सम्झाएको पनि थिएँ । पोखरीभिन्न पसेर माछा समाउने काम त्यति सजिलो छैन । फेरि तिम्रो र मेरो कुल वंश नै फरक छ । त्यस्तै कुलमा तिम्री जन्मेका होइनौ । तिम्री सक्तेनौ भनेर निकै सम्झाएँ तर उसले मान्दै मानेन । जिद्दी गर्दै ऊ पोखरीभिन्न पस्यो । तर घाँस र रुखको जरामा घाँटी अल्झेर त्यही मर्‍यो ।

वीरकको यथार्थ कुरा सेनर सबिठ्ठककी पत्नीले पतिवियोगमा विलौना गरिन् । धेरैबेरसम्म रोइन् । तर नहुनु भइसकेको थियो । रोई कराई गर्दा उनको पति फेरि फर्कनेवाला थिएन । बेलैमा होश गर्नसकेको भए स्वास्नीले यसरी बिलौना गर्नुपर्ने थिएन । पति वियोगलाई सहन नसकेर सबिठ्ठककी पत्नीले आत्महत्या गर्न खोजिन् । तर आत्महत्या समस्याको समाधान थिएन । त्यसैले आफ्नै गाउँ फर्किन् र अनावश्यक जिद्दी कसैले पनि गर्नु हुँदैन भनेर केटाकेटीलाई शिक्षा दिइन् । ■

★ विचा: हायेका ★

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं ऊपसमोसुखो

जन्म मिति :

वि.सं. १९६६

शुल्क पक्ष चतुर्दशी

दिवंगत मिति :

वि.सं. २०६१।१।२० गते,

षष्टमी आइतवार

मद्गुह ज्योति काजी कसाकार, मस्त्वा, ये

धर्मकीर्ति पत्रिकाया विशेष सदस्य ज्योति काजी कसाकार २०६१।१।२० गते ८५ दैया वैश्य दिवंगत जुयादीगुलिं वय्कःया छ्येजःपिसं प्रकृतिया अनित्य स्वभावयात ध्वीकः धैर्य धारण याय्फय्मा धकः क्रमना यानाचवना । साथय् वय्कःया गुणानुस्मरण यासे संसारया अनित्य स्वभावयात लुमका चवना ।

धर्मकीर्ति पत्रिका परिवार

दान : किन र कसरी ? - १

■ मोतिकजी शाक्य

मानव समाजको विकासक्रममा, केहीले अन्य धेरैले भन्दा बढी पाउनु अस्वाभाविक होइन। त्यसो भएतापनि बढी पाएकाहरूले नपाएकाहरूलाई दानको रूपमा वा अन्य कुनै तरिकाले केही दिने गर्नु अनिवार्य छ। यसो नगरिएमा धेरै हुने र केही नहुनेहरू बीचको द्वन्द्व विस्फोटक भई सामाजिक सन्तुलन बिथोल्दिने छ। यो कुरा आम बुझाइ भइसकेको छ। त्यसैले संसारको कुनै पनि कुरामा विकसित समाज र समाजको विकास कार्यमा टेवा दिन स्थापित सबै प्रकारका सिद्धान्त, दर्शन र धर्महरूमा, हुनेहरूले नहुनेहरूलाई दान दिने वा दान दिलाउने कार्यलाई नकारेको पाइन्छ। तर दान किन र कसरी गरिनु पर्छ भन्ने विषयमा सबै सिद्धान्त, दर्शन र धर्महरूमा बेगलाबेगलै तरिकाले सम्झाइएको पाइन्छ।

दानको महत्व बारेमा बुद्धले अन्य सबै प्रकारका सिद्धान्त, दर्शन र धर्महरूमा सम्झाइएभन्दा नितान्त बेगलै ढङ्गले सम्झाएका छन्। बुद्धले शील र भावनाबाट पृथक रहेको दान होइन, शील र भावनासित एकाकृत भएको दानको महत्व बारे मात्र सम्झाएका छन्। त्यसैले बुद्धको निर्देशन अनुसार दानको अभ्यास गर्न चाहनेहरूले बुद्धले किन र कसरी दान गर्न सम्झाएका छन् र दानको बारेमा बुद्धको सम्झाइ अन्य सिद्धान्त, दर्शन र धर्महरूमा गरेको सम्झाइभन्दा कति भिन्न छ भन्ने बारेमा सही रूपमा थाहा पाउनु अति आवश्यक छ।

वेद, पुराण आदि पुरातन धर्मशास्त्रहरूमा कुनै मानिसले आफूसित भएको वस्तु अरूलाई दान दिएमा त्यसरी दान दिने मानिस देखि ब्रह्मा वा परमात्मा अत्यन्त खुसी हुनेछ र त्यसरी खुसी भएका ब्रह्मा वा परमात्माले उसलाई यही जन्ममा वा अर्को जन्ममा अहिलेभन्दा बढी सम्बृद्ध तुल्याउनेछ भन्ने विश्वास स्थापित गरेर एकले अर्कालाई दान दिने गरिनु पर्छ भनी सम्झाइएको छ। वेद र पुराणमा भै कुनै एउटा ईश्वरको परिकल्पना गरिएका - बाइबल, कुरान आदि पाश्चात्य धर्मशास्त्रहरूमा पनि त्यस्तै विश्वासको आधारमा नै एकबाट अर्कालाई दान दिने गरिनु पर्छ भनी सम्झाइएको छ।

तर विज्ञानको विकासपछि, दान गर्ने मानिसप्रति ईश्वर खुसी भएर ईश्वरले उनलाई एकको सट्टामा अनेक दिनेछ भन्ने अवधारणा वैज्ञानिक नभएको मात्र होइन तर्कसङ्गत समेत नभएको कुरा मानिसहरूले कोट्याएका छन्। वैज्ञानिक रूपले तर्क गर्ने मानिसहरू के भन्छन् भने, कसैले केही दान गरेको कारण खुसी भई त्यसरी दान गर्ने व्यक्तिलाई उचित प्रतिफल दिलाउने ईश्वरको अस्तित्व प्रत्यक्ष मात्र होइन अप्रत्यक्ष रूपमा पनि कसैले अनुभव गरेको छैन। कुनै कारणवश ईश्वरको अस्तित्व अनुभव गर्न नसकिएको होला, ईश्वरको अस्तित्व अनुभव गर्न नसकिएको भएतापनि धर्मशास्त्रहरूमा लेखिए भै ईश्वर छ र कुनै मानिसले गरेको दानको प्रतिफल कहिले कसरी पाउने भन्ने कुरो उनै ईश्वरले तय गरे अनुसार नै हुनेछ भनेर मान्ने वित्तिकै, कहिल्यै कति

पनि दान गरेको मानिसका लागि ईश्वरले कुनै पनि तरिकाले पनि केही नपाउने व्यवस्था गरिसकेको हुन्छ भनेर पनि मान्ने पर्ने हुन्छ। तब ईश्वरले केही पनि नपाउने व्यवस्था गरिएकालाई कसैले केही दान नदिने, यदि कुनै मानिसले आफ्नो स्वबिवेकले उसलाई केही दान दिने जमर्को गरिहालेमा पनि उसले नपाउने पनि हुनुपर्छ। तर वास्तविकता त्यस्तो छैन। हुनेले चाहेमा केही नहुने जुनसुकै मानिसलाई पनि दान दिएर उपभोग समेत गराउन सकिने कुरा सर्व विदित नै छ। त्यसैले कुनै मानिसले कतैबाट केही नपाउनु र आफूले पाएको कुरा दानमा अरूलाई दिनु वा नदिनु भन्ने कुरा कुनै ईश्वरले पहिलेबाटै तय गरिएको होइन बरू मानिसले स्वबिवेकले तय गरिने कुरा हो भन्ने कुरामा कुनै दुबिधा हुनुपर्ने देखिँदैन।

अरूलाई दान गर्ने मानिसप्रति ईश्वर खुसी भएर ईश्वरले उनलाई एकको बदलामा अनेक दिनेछ भन्ने अवधारणा वैज्ञानिक मात्र होइन तर्कहीन समेत भएतापनि सद्दीर्घ देखि अधिकांश मानिसहरूले यही अवधारणाको आधारमा दान दिने कार्य गर्दै पनि छन्। यस अवधारणाको आधारमा दान कार्यमा लाग्ने मानिसहरूमा त्याग भावना होइन, अहिले केहि दिएर त्यसको प्रतिफल स्वरूप पछि त्यो भन्दा बढी पाउने लालसा नजानिंदो किसिमले विकसित हुने गरेको देखिन्छ। यही भएर होला अहिले केही छोडेर पछि बढी पाउने लालसाले अभिप्रेरित भएका मानिसहरूले, अन्य मानिसहरूलाई केही दान गरेर ईश्वरलाई खुसी पार्ने घुमाउरो कार्य छोड्दाउनेक्रममा, भगवान, ईश्वर, अलाह आदि अनेक नामले पुकारिने अनेक थरिका ईश्वरहरूको परिकल्पना गरी उनीहरूलाई खुसी पार्न उनीहरूको नाममा विभिन्न प्रकारका कर्मकाण्डहरू मार्फत मात्र दान गर्ने गरेका छन्। मानिसहरू गणेशलाई एउटा लड्डु चढाएर आफूलाई लखपति बनाइदेऊ भन्ने प्रवृत्तिमा फँसेका छन्। यसरी स्वार्थपूर्वक कर्मकाण्डहरू गर्नमा लागेका मानिसहरूमध्ये टाठाबाठा मानिसहरू, दुःखाको मूर्तिमा समाहित वा बिना मूर्तिका अनेक देवी-देवताहरूको नाममा अनेक प्रकारका कर्मकाण्डहरू मार्फत दान कार्यमा लाग्नुको साथसाथै अधिकारप्राप्त अधिकारीहरू तथा प्रभावशाली व्यक्तिहरूको चाकरी गरेर वा अन्य कुनै तरिकाले उनीहरूलाई रिभाएर उनीहरू मार्फत अनेक प्रकारका फाइदा लिनतिर पनि अग्रसर हुने गरेका छन् र यसको कारण सामाजिक सन्तुलन भन बढी बिथोल्न गएको छ।

अरूलाई दान गर्ने मानिसप्रति ईश्वर खुसी भएर ईश्वरले उनलाई एकको सट्टा अनेक दिनेछ भन्ने अवधारणाको आधारमा बसालिएको दानदिने प्रचलन उपरोक्तानुसार बिथोल्न र विकृतिन गएको चाल पाएपछि आधुनिक युगका केही चिन्तनशील मानिसहरूले— "यदि धेरै पाएकाहरू र केही पनि नपाएकाहरूबीच विकसित हुँदै गइरहेको द्वन्द्व नियन्त्रण गर्ने हो भने समाजबाट बढी पाएकाहरूले आफूले पाएकाहरूमध्ये केही, करको रूपमा राष्ट्र मार्फत वा स्वइच्छाले आफूले अनुदानको रूपमा, समाजबाट ठोरै मात्र पाएकाहरूको हित हुने कार्यमा खर्च गर्ने व्यवस्था हुनु अत्यावश्यक छ"— भन्ने अवधारणा विकास

गरी दानप्रणालीको सद्दा करप्रणाली व्यवस्थापन गर्न राजनीतिक-अर्थशास्त्र र समाजशास्त्र विकास गरेका छन् ।

नव विकसित करप्रणालीको अवधारणा वैज्ञानिक एवम् तर्क सङ्गत छ, किनभने धनीहरूबाट करको रूपमा केही रकम उठाएर गरिवहरूको हित हुने सुधार कार्यहरू सम्पन्न गरिएपछि गरिवहरू विद्रोहमा लागिहाल्न हिचकिचिने कुरा सबैले प्रत्यक्ष रूपमै अनुभव गर्न सकिने तथ्य हो । त्यसैले गरिवहरूको हित हुने विभिन्न प्रकारका कार्यहरू सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक उपभोगकर आदि विभिन्न प्रकारका करहरू लगाउने करप्रणालीको अवधारणाप्रति कसैले पनि विरोध गर्ने गरेको छैन । बरू यस प्रकारको अवधारणालाई टेवादिन विभिन्न विद्वानहरूबाट विभिन्न प्रकारका सिद्धान्तहरू विकास गर्ने कार्यहरू भएका छन् ।

तर, करप्रणालीको अवधारणा निस्वार्थ रूपले विकसित गरिएको नभई मूलतः गरिवहरूलाई धनीहरूप्रति विद्रोही हुनबाट बञ्चित गर्ने स्वार्थले प्रेरित भएर विकास गरिएको हुनाले कर प्रणालीको व्यवस्थापनमा अनेक छिद्रहरू छन् । पहिलो कुरा, कर रकमको अधिकांश भाग गरिवहरूको प्रत्यक्ष हित हुने कार्यमा भन्दा धनीहरूको सुखसुविधा र जिउज्यानको संरक्षण हुने प्रकारका कार्यमा बढी प्रयोग हुने गरेको छ । दोश्रो कुरा, करको बोझ धनीहरूमा भन्दा मध्यम स्तरका मानिसहरूमा केन्द्रित हुने गरेको छ । तेस्रो कुरा, अधिकार प्राप्त पदाधिकारीहरूबाट विशेष कृपा पाउनेहरू करको दायराबाट उम्कने गरेका छन् । अनि सबैभन्दा खराब कुरा, करको रूपमा उठाइएको रकम अधिकार प्राप्त पदाधिकारीहरूबाट दुरुपयोग हुने गरेको छ ।

करप्रणालीको व्यवस्थापनमा उपरोक्त प्रकारका कमीहरू हुनुको अलावा स्वयम् करप्रणालीको अवधारणामै पनि एउटा अति महत्त्वपूर्ण कमजोरी भएको कुरा, केही समय यता, खास गरेर बीसौं

सताब्दीको सुरु कालदेखि, केही पश्चिमाविद्वानहरूले उठाएका छन् । त्यो कमजोरी के हो भने, करप्रणालीको अवधारणा कसैले कमाएको धनमा कसरी कर लगाउने भन्ने कुरामा मात्र सीमित हुनु र कर लाग्ने धन कसरी कमाउनु हुन्छ र कसरी कमाउनु हुँदैन भन्ने बारे करप्रणालीको अवधारणा बिलकूल मौन हुनु हो । यस्तो कुरा उठाउने गरेका समाजवादीहरूको संख्या अत्यधिक रूपमा बढेपछि, धन कमाउनेहरूबाट कर उठाउनुको साथै धन कमाउनेहरूकहाँ काम गरी उनीहरूलाई त्यसरी धन कमाउनमा सघाउने कामदार-हरूलाई न्यूनतम् सुविधा दिनु अनिवार्य गराइनु पर्छ भन्ने नयाँ अवधारणाले उचित मान्यता पाएको छ । यो नयाँ अवधारणाले उचित मान्यता पाएपछि गरिवहरूको जिउने अधिकार संरक्षित हुनुका साथै धनीहरूले अरुहरूलाई असह्य घाटा पुऱ्याएर भएपनि धन कमाउने प्रचलन केही हदसम्म नियन्त्रण भएको छ ।

यदि सही तरिकाले सामाजिक हित गर्ने हो भने कर प्रणालीको व्यवस्थापन गर्नुका साथै धन कमाउने मानिसले धन कमाउनका लागि के गर्नु हुन्छ र के गर्नु हुँदैन भन्ने कुराको व्यवस्थापन गर्नु बढी महत्त्वपूर्ण हुन्छ भन्ने कुरा पश्चिमा विद्वानहरूमध्ये समाजवादी भुकाव भएका विद्वानहरूले आजभन्दा सयबर्ष पहिले मात्र चाल पाएको भएतापनि यस तथ्य विषयमा शाक्यमुनि बुद्धले आजभन्दा छब्बीस सय बर्ष पहिले नै राम्ररी चाल पाएका थिए । त्यसैले नै बुद्धले शील र भावनाबाट पृथक रहेको दान होइन, शील र भावनासित एकाकृत भएको दानको महत्त्व बारे मात्र सम्झाएका छन् । बुद्धले जहिले पनि दानको महत्त्व सम्झाउनुका साथै जीविको पार्जन गर्न र दान दिन आवश्यक धन कमाउन के गर्नु हुँदैन र के गर्नु हुन्छ भन्ने शील विषय पनि एकसाथ व्याख्या गरेका छन् । ■

कमशः

● धर्मप्रचार ●

शान्ति दीप प्रज्वलन

स्थान- सुमंगल विहार, ललितपुर ।

२०६१ कार्तिक ८ गते, आइतवार । यसदिन पूज्य बुद्धघोष महास्थविर ८४ वर्ष पुगनु भएको जन्म दिनको उपलक्ष्यमा भन्ने गुरुमाँहरूलाई जलपान, भोजन दान एवं दान प्रदान गरिएको थियो । भिक्षु ज्ञानपूर्णिम महास्थविरले धर्मदेशना गर्नु भएको उक्त कार्यक्रममा थुप्रै महानुभावहरू सहभागी रहनु भएका थिए ।

यही उपलक्ष्यमा साँझपख भी न्त्याज्यायु पुचःको आयोजनामा नेपाल अधिराज्यमा शान्ति कामना गर्दै पाटन स्थित मङ्गल बजारमा शान्तिदीप प्रज्वलन कार्यक्रम पनि सम्पन्न गरिएको थियो ।

श्रीघः बुद्धप्रतिमा अगाडि

बुद्धपूजा र धर्मदेशना

२०६१ कार्तिक ११ गते, बुधवार ।

स्थान- श्रीघः नःघल, काठमाडौं ।

श्रीघः विहार सुधार तथा बुद्ध प्रतिमा निर्माण समितिको आयोजनामा श्रीघःविहार हाता भित्र नवनिर्मित बुद्ध प्रतिमा अगाडि बुद्धपूजा र धर्मदेशना कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । उक्त कार्यक्रममा भिक्षु सोभितले धर्मदेशना गर्नु भएको थियो । बुद्ध प्रतिमा निर्माण कार्य देखि लिएर मन्दिर निर्माण कार्यका लागि विभिन्न दाता उपासकोपासिकाहरूले आ-आफना श्रद्धानुसार चन्दा रकम सहयोगार्थ प्रदान गरिएको थियो ।

समाचार

न्याय भनेको कस्तो हुने रहेछ भन्ने बारेमा केही समय अगाडि. महान देश चीनमा एउटा पुरानो घटना बारेमा सुनिएको घटनालाई यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । यो घटना त्यस समयको हो, जुन समयमा चीन देशमा राज्यसत्ता राजाहरूमा निहित थियो । कुनै समयमा एकजना अति असल, प्रजावत्सल राजा राज्य गर्दथे । आफ्ना देशका जनताको सुखशान्ति र समृद्धि कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने कुरामा सदा सोचिरहन्थे तर दुर्भाग्यवस उनका भाई भारदार, मन्त्रीगण र कर्मचारी प्राय सबै अति स्वार्थी, शोषक र भ्रष्ट भएकाले राजाको सदीक्षा पुरा हुन ज्यादै कठिन परिरहेको थियो । एकदिन त्यहाँका प्रधानमन्त्रीको मृत्यु हुँदा प्रधान मन्त्री पद खाली हुन आयो । सो पद पाउनको लागि मन्त्रीहरूमा होडबाजी चल्न थाल्यो । राजा समक्ष गएर आआफ्ना बखान र अरु मन्त्रीका दुर्गुणहरू देखाईदिन थाले । मन्त्रीहरूमा प्रधानमन्त्री पद सम्हाल्न सक्ने क्षमता राजाले देखेनन् । जनता र देशको भलो चाहने, निस्वार्थी, न्यायी र सदाचारी व्यक्तिलाई यस पदमा राख्न पाए जनता र देशको भलो हुने थियो भन्ने ठानी त्यस्ता व्यक्ति को होला, कहाँ होला, कसरी ल्याउने होला ? भनेर सोचन थाले । यस्तैमा एक दिन उनले यस्तै सदगुणी व्यक्तिलाई सम्भे । ती व्यक्ति राजधानी देखि निकै टाढा भ्रुपडीमा बस्ने एकजना महात्मा थिए । ती व्यक्तिलाई सबैले आर्य पुरुषका रूपमा मानेका थिए । राजा पनि समय समयमा तिनको दर्शन गर्न, उपदेश ग्रहणगर्न र देशमा समस्या पर्दा सुझाव सल्लाह लिन पनि जान्थे ।

एकदिन राजा कसैलाई पत्तै नदिई एकलै ती महात्मा कहाँ गएर विन्ति गरे, “हे स्वामीजी आज देशमा ठूलो संकट परेकोले त्यो निवारणको लागि हजुरसँग म निवेदन गर्न आएको छु, हजुरले त्यस कुरालाई स्वीकार गरिदिनु भएमा सबैको कल्याण हुने थियो ।” “मैले केही गरिदिएर त्यो संकट निवारण हुने भए म जरुर गरिदिने छु, भन ! के हो त्यो” भनी महात्माले भन्नु हुँदा राजाले आफ्नो देशमा भएको यथार्थ स्थिति, प्रधान मन्त्री पद खालिहुन आएको कुरा र त्यो पदमा राख्न लायक सुयोग्य व्यक्ति कोही नपाएको कुरा समेत बताउँदै हजुर जस्तो सर्वगुण सम्पन्न

पुरुषलाई केही समय मात्र भए पनि त्यस पदमा राख्न पाए सबैको कल्याण हुने भएकोले हजुरलाई लिन आएको छु भनि विन्ति गरे । महात्माले हाँसै भन्नु भयो, “हे राजन ! यस्तो परिस्थितिमा म जस्ता व्यक्तिलाई प्रधान मन्त्री पदमा राख्दा तिमीलाई समेत अहित हुन जाने सम्भावना हुने भएकाले यस कुरामा तिमीले धेरै जोड नगर्नु बेस होला ।” राजा आफ्नो जिद्दीमा अडिग भएकाले केही नलागी महात्माले स्वीकृति प्रदान गर्नु भयो र राजासँग राजधानी तिर जानु भयो । भोलीपल्टै राजाले ती महात्मालाई प्रधान-मन्त्री पदमा राखेको कुरा घोषणा गरे । प्रजागणहरू सबै खुशी भए तर भाईभारदार र मन्त्रीहरू सशक्त भए ।

संयोगबस महात्मा प्रधानमन्त्री भएकै भोलिपल्ट एउटा चोरीको मुद्दा निर्णयको लागि महात्मा समक्ष पेश भयो । दुइजना हतकडी लगाईएका चोरहरू, चोरिएका नगद र सामानहरू तथा चोरी भएका सेठजी पनि महात्मा समक्ष राखिए र सबै विवरण महात्मालाई सुनाइयो । सबै कुरा सुनिसके पछि महात्माले चोर तिर हेर्दै सोध्नु भयो, “यी सामानहरू तिमीहरूले चोरेका हो ? यदि हो भने अर्काको धनमाल चोर्नु दण्डनीय हुन्छ भन्ने कुरा तिमीहरूलाई थाहा थिएन ? थाहा थियो भने थाहा हुँदा हुँदै किन चोरेका हो, सबै कुरा भन ?” भनी भन्नु हुँदा चोरहरूले भने, “हे स्वामीजी चोर्नु हुन्न भन्ने कुरा हामीलाई थाहा हुँदाहुँदै पनि हामी यसरी चोर्न बाध्य थियौं । परिवार सहित हामी सबै आफूकहाँ अन्नपात सबै सकिएकोले भोकभोकै परेर मर्ने अवस्था आएको र यी साहु महाजनले प्रशस्त अन्न थुपारेर मर्हगो भाउभा बेचन राखेकाले हामीले प्राण रक्षाको लागि यी अन्नहरू चोरेका हौं । धन चोर्नुको कारण हो । यी महाजनले गाँउ घरमा निमुखा जनतालाई चर्को व्याजमा सापटी दिँदै गरिबको घर खेत कब्जा गर्दै अकूत सम्पत्ति जम्मा गरेका र उता हाम्रो घरको छानो मर्मत नगरे यस पालाको हिउँदमा हिउँ पर्दा छानो खस्ने, घर भत्कने र आफू मर्ने भएकाले छानो मर्मतको लागि यिनै कहाँ बाट यी धन चोरेका हौं । साथै यी लुगा कपडा चोर्नु परेको कारणमा हाम्रा सबैका लुगाफाटा, ओढ्ने ओच्छाउने सबै भुत्रा भै यसपालाको जाडो धान्न नसक्ने भएकोले योपनि चोरेका हौं । यस

प्रकारको अपराध गरेकाले अब हामीले जो सजाय भोग्नु पर्ने हो तयार छौं भनी बिन्ति गरे । चोरहरूको साविति बयान सुनिसके पछि महात्मा प्रधानमन्त्रीले निर्णय सुनाउँदै भन्नु भयो, “यी चोरिएका सबै सामानहरू सरकारी दुकुटीमा दाखिल गर्नु, यी दुइजनालाई तरुन्तै यिनलाई सुहाँउदो काम दिनु र ऋणको रूपमा सरकारी दुकुटीबाट यिनलाई तत्कालको लागि आवश्यक पर्ने रकम जुटाइदिनु तथा कामबाट यिनले मासिक कमाएका रकमबाट अलिअलि गर्दै ऋण असुल गर्नु र यी महाजनलाई अबोध सोझा साझा जनतालाई शोषण गर्ने तथा यसरी अन्नपात थुपारेर (होर्डिङ गरेर) अभाव श्रृजना गरेर धेरै मूल्यमा बेच्ने गरेको अभियोगमा एक वर्षको कैद र होर्डिङ गरेको अन्नहरू जफत गरी सुपथ मूल्यमा त्यही गाउँका जनतालाई दिनु भनी निर्णय सुनाउनु भयो ।

महात्माको निर्णय सुन्दा सबैजनालाई अचम्म लाग्यो । जनताहरू मनमनै हर्षित भए तर भ्रष्टाचारी, अन्यायी र शोषक भारदार र मन्त्रीहरूको मनमा खुलदुली हुन थाल्यो । यस्तै न्याय कायम हुन गएमा आफ्नो पनि खैरिएत नहुने देखेर सबै मिलेर ती महात्मालाई प्रधानमन्त्री पदबाट हटाउन अनेकन तरिकाले राजालाई कुरा लगाउन थाले । हुँदा हुँदा यिनीहरूले युवराजलाई समेत आफ्नो पक्षमा लिएर यदि राजाले महात्मालाई नहटाएमा राजालाई नै पदच्युत गरि देश निकाला गरेर युवराजलाई राजा बनाउने षड्यन्त्र समेत मिलाउन लागे । यिनका यस्ता षड्यन्त्र राजाको कानमा पनि पर्यो । राजाले एकदिन महात्मासँग, सेठलाई कारावास र चोरलाई दण्ड नदिएर काम र दाम दिनुको कारण स्पष्ट गरिदिन आग्रह गर्दा महात्माले भन्नु भयो, “हेर राजा ! सत्यमा आधारित न्याय यस्तै हुन्छ । सत्य भन्छ, भोको पेट अर्थात गरिवी नै चोरी र अन्य अपराधहरू श्रृजना गर्ने मूल कारण हो भने आफूलाई चाहिने भन्दा बढी जम्मा गर्ने (शोषक र भ्रष्टाचारी) हरू नै भोक र गरिवी बढाउने मूल तत्वहरू हुन् । हे राजा ! यो एउटा सत्य तथ्य पनि तिमीले बुझ्नु : प्रकृति पूर्ण छ । यहाँ कसैलाई पनि नपुग र अभाव भन्ने केही छैन । प्रकृतिले सृष्टि गर्नु भन्दा पहिले नै आफ्ना सृष्टिका सम्पूर्ण प्राणीलाई चाहिने जति सृष्टि गरिसकेका हुन्छन् । जब जब कसैले अरुको खोसेर चाहिने भन्दा बढि आफू थुपार्न थाल्दछ तब तब प्रकृतिको सन्तुलन बिग्रन जान्छ र फलतः धनी वर्ग र गरिब वर्गको श्रृजना हुन

थाल्दछ । अनि नहुनेले प्राण रक्षाको लागि चोरी डकैती र अन्य अपराध गर्न बाध्य हुन्छन् ।

मैले त्यो चोरी मुहामा जुन निर्णय गरेँ त्यो यही सत्यताको आधारमा आधारित छ । तिमीलाई पहिले नै मैले भनेको थिएँ, देशको यस्तो दुषित वातावरणमा म जस्ता सत्य र न्यायका पक्षपातीलाई प्रधानमन्त्री बनाउन हुन्न भनेर । मेरो यस सत्य न्यायले गर्दा तिम्रा सबै भारदार र मन्त्रीहरू रुष्ट भएर तिमीलाई समेत पदच्युत गर्ने षड्यन्त्र गर्न लागेका कुरा तिमीले पनि बुझेका छौ । यदि यिनीहरूले तिमीलाई समेत निकालेर नावालक युवराजलाई राजा बनाए भने देश र जनताको सर्वनाश हुने भएकोले अहिले म नै यो पद छोडेर आफ्नै आश्रममा जान्छु तिमीले विस्तारै यहाँको अबस्थालाई मिलाउँदै जानु ।” यति भनी महात्मा आफ्नो भोली तुम्बो बोकेर आश्रम तिर लाग्नु भयो ।

भनिन्छ, यी राजा मरे पछि देशको स्थिति भ्रन भ्रन विग्रदै गएर देश भरमा शोषण भ्रष्टाचार र अन्याय चरम सीमामा पुग्यो । फलतः जताततै आतंक, चोरी र डकैती पनि बढ्न थाल्यो । देश कमाजोर र कंगाल हुँदै गयो । विदेशीहरूले चीन देश नै हडप्ने चाल चल्न समेत थाले फलतः जागरूक युवावर्गहरूले क्रान्तिको बिगूल फुक्दै जनतालाई सचेत गराए । राजसत्ताको पनि अन्त्य भयो र नयाँ व्यवस्था स्थापित हुन पुग्यो ।

अन्त्यमा— श्रीमद्भागवत महापुराणको सप्तम स्कन्धको १४ श्लोक अर्थात् अध्यायमा पनि यस तथ्यलाई यसरी पुष्ट्याई गरिएको छ :

“याबद् भिषेत जठरं तावत् स्वत्वंहिदेहिनाम्

अधिकं यो भिष्येत सस्तेनो दण्डमर्हति” ॥८॥

अर्थ— मानिसको अधिकार आफ्नो भोक मेटाउनका लागि चाहिने सम्मको धन माथि मात्र छ । सो भन्दा बढि सम्पत्तिलाई जसले आफ्नो मान्दछ त्यो चोर हो, त्यस्तालाई दण्ड दिनु पर्दछ ।

यसको भावार्थ हो, आफ्नो र परिवारको जीवन यापनको लागि आवश्यक (नभई नहुने) धन सम्पत्ति कर्तव्य कर्म गरेर कमाउनु पर्दछ । अन्यथा गरेर इच्छा पूर्तिकोलागि आवश्यक भन्दा बढि धन सम्पत्ति कमाउन र जम्मा गर्न तिर लाग्ने मानिस चोर सरह नै हुन्छ, यस्तालाई दण्ड दिनै पर्दछ ।

अस्तु ।

भव संसारको यात्रा

■ श्रीमती सत्यलक्ष्मी रञ्जित

भव भन्नाले यो संसार वा जगत भन्ने बुझिन्छ 'जगत भन्नाले दशौं दिशाभिन्नका आफ्नो आँखाले देखिने जेजति पनि सजीव र निर्जीव तत्वहरू छन् त्यहि भव संसार भन्ने बुझ्नु पर्दछ। असंख्य भौतिक र अभौतिक तत्वहरू मिलेर यो संसारको निर्माण भएको छ। एक पल्ट हामी यो भवसंसारलाई महासागर संग तुलना गरेर हेरौं। जसरी थोपा थोपा पानी जम्मा भएर सागरको निर्माण हुन्छ, त्यसरीनै असंख्य भौतिक र अभौतिक तत्वहरू मिलेर यो भवको निर्माण भएको छ। जसरी अनमोल मोती प्राप्त गर्न धेरै मेहनत गर्नु पर्दछ र समुद्र भित्र पुग्नु पर्दछ र खोज्नु पर्दछ। त्यसरीनै यो भवसंसारबाट पार गर्न अथवा मुक्ति पाउन सर्वप्रथमत हामी सबैले आआफ्नो चित्तलाई शुद्धि गर्नुपर्दछ। चित्तलाई शुद्धि गर्ने कार्य त्यति सजिलो छैन। तर प्रयत्न गर्दै गएमा अवश्यपनि बाटो छोटो हुन्दैजानेछ र अवश्य पनि कुनै जन्ममा सफलता मिल्ने छ। बहिरमुखि भएर वा खालि बुद्धि विलासिताले मात्र व्यक्तिको चित्त शुद्धि हुन्दैन। यसको लागि अन्तरमनको गहिराइमा पुगेर त्यहाँ फैलिरहेका कुरिती र कुसंस्कारको जरालाई सदाको लागि पूर्णरूपमा उखालेर फाल्नु पर्दछ। यहाँ सबैले आआफ्नो कर्मको विपाक (फल) भोगि राखेका हुन्छौं। यो संसार कसैले सृष्टी गरिराखेको होइन आफैले सृष्टि गरिराखेको हुन्छ। यदि चित्त शुद्धि गर्ने हो भने राग द्वेष, मोह इर्ष्या नराग्ना भावनालाई सदाको लागि हटाउने प्रयास गर्नु पर्दछ। त्यस्ता नराग्ना क्लेश भावनालाई त्याग्नु भनेको यहाँ भएका भौतिक वा अभौतिक तत्वहरूको गुण धर्म र स्वभावलाई बुझ्नु हो। गुण धर्म स्वभावलाई बुझ्नु भनेको भवसंसारबाट पार हुने बाटो तिर लाग्नु हो।

अज्ञानताले गर्दा यो भवसंसारको यात्रा आदिकालदेखि अनन्त कालसम्म क्रमिक रूपमा चलिरहेको हुन्छ। यसको मूल हेतु धर्मलाई नबुझ्नु हो। यी सबै कुरा थाहापाउन र बुझ्नको लागि सर्वप्रथमत यो भवको उत्पत्ति कसरी भयो किन भयो भन्ने बारे जान्नु आवश्यक पर्दछ। यसको लागि पहिला प्रतीत्यसमुत्पादलाई बुझ्नु पर्दछ। प्रतीत्यसमुत्पाद भनेको बुद्ध धर्मको मूल दर्शन हो।

प्रतीत्यसमुत्पादको व्याख्या गर्नु पूर्व यो भौतिक शरीरको सृजना र संरचना कसरी र किन भयो भन्ने बारे बुझ्ने प्रयास गर्नु पर्दछ। शरीरको निर्माण दुईवटा तत्वहरू मिलेर बनेको हुन्छ। ती हुन धातु र स्कन्ध। धातु भन्नाले पृथ्वी अग्नी, जल र वायु हुन भने स्कन्ध भन्नाले रूप विज्ञान संज्ञा वेदना र संस्कार बुझिन्छ। विज्ञान संज्ञा वेदना र संखाराको सामुहिक परिचयनै रूप हो। रूपलाई अस्तकलापको पुञ्ज पनि भनिन्छ। आठवटा इकाईहरू मिलेर यो रूपको निर्माण भएको हुन्छ। त्यस्तै मन भनेको अभौतिक शक्ति हो भने रूप भनेको भौतिक शक्ति हो। मन भनेको एक किसिमको चित्त र चित्तमा मिसिने चेतना जसलाई नाम भनिन्छ। रूप भनेको शरीर जसमा पाँच इन्द्रियले काम गरेको हुन्छ। त्यहि इन्द्रियको मुख्य कार्य नै शरीरलाई शक्ति दिनु हो। जसलाई प्राणरस पनि भनिन्छ। त्यहि

प्राणरसको उत्पत्ति विकास र संरक्षण हावा, पानी, उर्जा, आहारले गरेको हुन्छ।

संसारमा जति पनि चीजहरूको उत्पत्ति हुन्छ त्यसको पछाडि केहि नकेहि कारण अवश्य हुन्छ। वैज्ञानिक सिद्धान्त अनुसार Like cause produces like effects कुनै पनि कर्मले अवश्य पनि फल उत्पादन गर्दछ। त्यो फल पछि हुने कर्मको कारण हुन्छ। यो श्रृंखला चलिरहेसम्म भवचक्रको अन्त हुन्दैन। यस चक्रमा १२ वटा तत्वहरू समावेश भएको हुन्छ। यो श्रृंखलाको मूल जडनै अविद्या हो।

अविद्या भनेको अज्ञानी हो। अविद्या भनेको आँखा भइकन पनि अन्धा हुनु हो। जब सम्म मनको आँखा ज्ञानको आँखा विवेकको आँखा खुल्दैन तब सम्म अविद्याले छोडेको हुँदैन। ज्ञानको आँखा नखुलेसम्म परम सत्यलाई बुझ्न सकिँदैन। यसले जीवन भर दुःख भोग्नु पर्ने हुन्छ। अविद्याले गर्दा गर्न नहुने कर्म गर्दछन् र नयाँ नयाँ संस्कार उत्पन्न हुन जान्छ। भनिन्छ (अविद्या) पञ्चया संखारा।

त्यसैले संखाराको बिऊ अविद्याले छरेको हुन्छ। काय वाचा र चित्तले जुन कर्म गर्दछ त्यो कुनै न कुनै तूष्णा उत्पन्न भएरनै गर्दछ। त्यसैले कुकर्मले कुसंस्कार उत्पन्न हुन्छ भने सुकर्मले सुसंस्कार उत्पन्न हुन्छ। यहाँ विचार गर्नु पर्ने कुरा के छ भने एक छिन अधिसम्म हामी जुन कर्म गर्दै थियौं त्यो पूर्व कर्म संस्कारको विपाक (फल) हो। अहिले हामी जुन कर्म गर्दछौं त्यो बाल्यकालमा गरेका कर्मको फल हो। अहिले जुन कर्म गर्दछौं त्यो पछिको समयलाई बाटो बनाउँदै गएको हुन्छ। त्यसको परिणाम पछि नभोगि सुखै छैन। अहिले सुकर्म गर्नु भनेको पछिको लागि हो। कर्म गर्ने तूष्णा उत्पन्न हुनु भनेको कुनै चित्त (विज्ञान) उत्पन्न हुनु हो। भनिन्छ संखारा पञ्चया विज्ञान (विज्ञान)।

यहाँ विज्ञान भनेको आधुनिक युगको विज्ञान होइन। विज्ञान भनेको चेतना हो। यसलाई पूर्व संस्कारले जन्माउँदै ल्याएको हुन्छ। शरीर मरे पनि विज्ञान मर्दैन। यो अमर पनि होइन। जब सम्म निर्वाण प्राप्त गर्दैन तबसम्म विज्ञानको अन्त्य हुँदैन। पूर्वजन्मको कर्म संस्कार भोग गर्नको लागि पूनर्जन्म हुन्दै जान्छ। जब गर्भमा विज्ञानको प्रवेश हुन्छ त्यो बेलाको चित्त र पूनर्जन्मको भ्रुणको मिलनबाट उत्पन्न हुने रूप यी दुवैबाट नाम रूपको उत्पत्ति हुन जान्छ। त्यसैले भनिन्छ विज्ञान (विज्ञान) पञ्चया नाम रूप।

नामरूपमा नाम भन्नाले चेतना भन्ने बुझिन्छ। यो अभौतिक शक्ति पनि हो। रूप भन्नाले भौतिक तत्व हुन्छ। आमाको गर्भमा जुन रज र वीर्यको समिश्रणबाट जुन भ्रुणको अस्तित्व रहन जान्छ त्यसमा छ इन्द्रियले पूर्ण भएर एउटा रूपको विकास हुन्दै जान्छ। यसमा नाक कान आँखा जिब्रो त्वचा र मन दिन प्रतिदिन विकास हुन्दै जान्छ। यी ६ वटा इन्द्रियहरूको आआफ्नै

तरिकाले कर्म विभाजन भएको हुन्छ । त्यही कर्मलाई षडायतन (सलायतन) भनिन्छ । त्यसैले भनिन्छ नामरूप पञ्चया सलायतन ।

चक्षु श्रोत घ्राण जिह्वा काय र मन यी ६ वटाको समुहलाई सलायतन भनिन्छ । माताले खाएको भोजनले यी ६ वटा अङ्गहरूको विकास हुन्छ । यहि सलायतको माध्यम द्वारा शरीरमा उत्पन्न हुने विज्ञानहरू जस्तो आँखाले कुनै रूपको स्पर्श गर्दछ भने त्यति वेला चक्षुविज्ञान उत्पन्न हुन्छ । कान र शब्दको तकरावबाट श्रोत विज्ञान उत्पन्न हुन्छ । नाक र गन्धको स्पर्शबाट घ्राण विज्ञान उत्पन्न हुन्छ । जिह्वो र स्वादको स्पर्शबाट काय विज्ञान उत्पन्न हुन्छ । यदि मनले केहि कुराको अनुभव गरिन्छ भने मनोविज्ञान उत्पन्न हुन्छ । यसरी यी ६ वटा सलायतनले जुन स्पर्श वा अनुभव गर्दा जुन विज्ञान उत्पन्न हुन्छ त्यसैलाई फस्स भनिन्छ । त्यसैले भनिन्छ सलायतन पञ्चया फस्स ।

फस्स भनेको स्पर्श हो । शरीरमा विकास भएका षडइन्द्रियले बाहिरको भौतिक तत्त्वसंग सम्पर्क भएर जुन अनुभव महसुस गरिन्छ त्यसैलाई स्पर्श भनिन्छ । त्यहि स्पर्शबाट शरीरमा उत्पन्न हुने प्रतिक्रियालाई वेदना भनिन्छ । त्यसैले भनिन्छ फस्स पञ्चया वेदना ।

काय र बाहिरी भौतिक तत्त्वको सम्पर्कबाट शरीरमा जुन प्रतिक्रिया उत्पन्न हुन्छ त्यसैलाई वेदना भनिन्छ । वेदना तीन प्रकारका छन् । सुखद वेदना, दुःखद वेदना र ततस्थ वेदना । बाहिरी बस्तुसंगको सम्पर्कबाट उत्पन्न हुने प्रतिक्रिया मनचाहि भयो भने सुखद वेदना हुन्छ र अनचाहि भयो भने दुःखद वेदना हुन्छ । यदि त्यो प्रतिक्रियालाई ततस्थ भावले अनुभव गरेमा ततस्थ वेदना हुन जान्छ । सुखद वेदनाले त्यहि कुरा फेरि फेरि पाउँछ भन्ने इच्छा गर्दछ भने दुःखद वेदनाले फेरि फेरि पाउने इच्छा गर्दैनन् । वेदनाले जहिले पनि मनचाहि र अनचाहि तृष्णा उत्पन्न गराउँछ । भनिन्छ वेदना पञ्चया तृष्णा (तण्हा) ।

वेदनाले तृष्णालाई निम्त्याएर ल्याउँछ । तृष्णा भनेको भोक र प्यास जस्तै हो । यसलाई पुरानगरेसम्म मन आकूल ब्याकुल हुन्छ । जस्तै बजारमा नयाँ नयाँ तरिकाको गरगहना देखियो भने गहनामा आसक्त हुनेहरूलाई त्यो नयाँ प्रकारको गहना नलाए सम्म मन चित्तनै बुझ्दैन । गहना प्रति तृष्णा जागृत भएर आउँछ । जस्तो खानाको शौखिनलाई बजारमा ममः पकाई राखेको देखेपछि ममः खाने तृष्णा जागृत हुन्छ । त्यहि चिज प्रति आसक्त पैदा हुन्छ । त्यो चिज नपाएसम्म मन चित्त बुझ्दैन । उपादान पैदा हुन्छ । दुःख निम्त्याएर ल्याउँछ । त्यसैले तृष्णा भनेको दुःखको कारण हो । यसले राग द्वेष मोह, लोभ उत्पन्न गराउँछ । भनिन्छ तृष्णा (तण्हा) पञ्चया उपादान ।

तृष्णाको चरम सिमा उपादान हो । उपादान भनेको कुनै चिज प्रति आशक्त उत्पन्न हुनु हो । आफ्नो चित्तले मागेको चिज प्राप्त भएन भने होश गुमाईन्छ र मानिसले अनेक अनैतिक कार्य गर्न

थाल्दछ । जुन कार्यबाट नयाँ नयाँ संस्कारहरूको जन्म हुँदै जान्छ र पूनर्जन्मको लागि बाटो बनाउँदै जान्छ । नयाँ जन्म लिनु पर्ने बाध्यता बनाउँदै जान्छ । जसले गर्दा भवको सृजना हुँदैजान्छ । त्यसैले भनिन्छ उपादान पञ्चया भव ।

भवको उत्पत्ति हुँदा साथ यसको यात्रा लामो हुँदै जान्छ । जतियात्रा गरे पनि यसको अन्त गर्न सकिदैन । लम्बिदै जान्छ । त्यसैले भगवान बुद्ध भन्नुहुन्छ— “निद्रा नआएकोलाई रात लामो हुन्छ, थाकेको व्यक्तिलाई एक योजन बाटो पनि लामो लाग्छ, त्यसरी नै सधर्म नजान्ने मूर्खलाई यो संसार लामो लाग्छ” जन्म मरणको चक्रमा घुमिरहन्छ । भनिन्छ भव पञ्चया जाती ।

जाती भनेको जन्म हो । जब सम्म भवको उत्पत्ति हुन्छ तबसम्म पूनर्जन्म भइनेरहन्छ । कर्म बन्धन नचुँडेसम्म पुनर्भव भइरहन्छ । छाँया पछि लागेर आए जस्तै जन्मको पछाडि दुःखले पनि पछ्याउँदै आउँछ । अनेक प्रकारको दुःख कष्ट भोग्नु पर्ने हुन्छ । भनिन्छ जाती पञ्चया जरा मरण शोक परिदेव, दुःख दोमस्स उपायास ।

भवमा (संसारमा) जन्म लिए पछि प्रत्येक जीवधारी प्राणीहरूले बुढो हुनु, रोगी हुनु, शारीरिक र मानसिक दुःख कष्ट भोग्नु, मर्नु आफ्नो मनपर्नेसंग बिछोड हुनु, मन नपर्नेसंग बस्नु, शोक हुनु, विलाप (परिदेव) हुनु, दोमनस्स (मानसिक बेचैन) हुनु र उपायास (मानसिक पिडा) हुनु आदि कुरा भोग गर्नु पर्ने हुन्छ । यसरी अनेक प्रकारका दुःख पिडा भोग्नु पर्ने हुन्छ । यसरी माथिको अध्ययनबाट भवको उत्पत्ति किन र कसरी भयो र यसको यात्रा लामो छ भन्ने कुरा थाहापाइसकेपछि अब यो यात्रालाई छोटो पार्ने तरिका तिर लागौं ।

शरीरमा उत्पन्न भएका अनुभूति वा संवेदनालाई राग द्वेष मोह रूपि प्रतिक्रियामा बदलिन्छ र क्लेश उत्पन्न गराउँछ । जसले गर्दा ठूलो समस्याले ठाउँ लिन्छ । यस्ता राग द्वेष र मोहको प्रतिक्रिया बन्द गरी शरीरमा उठेका संवेदनालाई यथाभूत दर्शन गर्न सकिएमा नयाँ-नयाँ संस्कार उत्पन्न हुन पाउँदैनन् । साथै समस्या पनि उत्पन्न हुँदैनन् । संवेदना चाहे सुखद होस् चाहे दुःखद होस् यसलाई समताभावले तटस्थभावले र साक्षीभावले अनुभूति गर्न सक्नुनै समस्याको समाधानको उपाय हो । क्लेश उत्पन्न नभएपछि एउटा प्रकृतिको नियम छ कि नयाँ संस्कार नबनेपछि पुराना संस्कार क्षय भइजान्छ । यस्ता संस्कारलाई प्रज्ञाद्वारा यथाभूत अनुभव गरेमा मनमा उठेका तृष्णा निर्जरा भएर जानेछ । एवं रूपमा नयाँ नबन्ने पुराना उदीर्ण हुने क्रमले नयाँ संस्कार बन्न पाउँदैनन् । यसले सम्पूर्ण दुःखका कारणहरू जरै देखि उन्मूलन हुनेछन् । अन्तमा सबै तृष्णा क्षय हुनेछ र जन्म जरा ब्याधि मरण मनचाहिं र अनचाहि तृष्णाबाट मुक्त भई निर्वाण पदमा हिँड्न सक्षम हुनेछ । यहिनै भव संसारको यात्रा छोटी हुने बाटो हो । यहिनै सच्चा मुक्तिको बाटो हो ।

॥ भवतु सब्ब मंगल ॥

नोट: विभिन्न समयमा प्रकाशित बुद्ध धर्मसंग सम्बन्धित पुस्तकहरू र अभिधम्म सम्बन्धित लेखहरूको अध्ययनको आधारमा यो लेख तयार भएको हो ।

हाजिर जवाफबाट नौलो शिक्षा र अनुभव

■ प्रेम लक्ष्मी (प्रेमा) तुलाधर

२०६१ श्रावण २३ गते, धमकीर्ति विहारमा “धर्मकीर्ति अध्ययन गोष्ठी”ले पूजनिय भन्ते अश्वघोष महास्थविरको ७७ औं जन्मदिन र ६० औं प्रव्रजित वर्षको उपलक्ष्यमा प्रौढ बौद्ध हाजिर जवाफ प्रतियोगिताको आयोजना गरिएको थियो ।

यस प्रतियोगिताले पुस्तकको शिक्षा बाहेक अन्य तरिकाबाट पनि ज्ञान लिन सकिने रहेछ भन्ने शिक्षा दिएको छ । जस्तै— लेखेर, हेरेर, सुनेर अनुभव गरेर आदि । यस प्रतियोगिताले मानसिक र बौद्धिक विकासमा पनि धेरै मद्दत गरेको छ ।

धमकीर्ति विहारमा बुद्ध पूजा आएको बेला रमा दिदीले बौद्ध हाजिर जवाफ प्रतियोगिता हुन लागेको छ भाग लिन चाहनेले आफ्नो नाम लेखाउनु भन्नु भएको थियो । मलाई पनि प्रतियोगितामा भाग लिन मन लागेको थियो । तर पहिले कहिलै पनि त्यस्तो प्रतियोगितामा भाग लिएको आफ्नो अनुभव चाहिँ थिएन । मनमा के गहँ-गहँ भयो र अन्तमा एकचोटि भाग लिएरै हेँरुन जिते पनि नजिते पनि भन्ने सोचें । अष्टमाया दिदीले पनि एकचोटि भाग लिएर हेरन के हुन्छ भन्नुभयो ।

प्रतियोगिताको लागि पाठ्यपुस्तक पनि राखेको थियो । त्यो पनि पढ्न थालें र पढ्दै जाँदा धेरै कुरा बुझें । बुद्ध पूजामा गुरुमाले धर्मदेशना गर्नु हुँदा जति बुझेको थिएँ किताब पढ्दा खेरी भनै बुझिने रहेछ । बौद्ध प्रौढ शिक्षामा धेरै जसो कण्ठ गर्नु पर्ने थियो र अमृत दान किताब र धमकीर्ति पत्रिका बहुश्रुतको लागि थियो । बहुश्रुतमा कण्ठ गर्नु सत्ता धेरै सम्झनु पर्ने कुरा थियो । तर कहिले काहीं त्यो पनि बिसर्ने गर्छ ।

प्रश्न सोझा के आउने हो त्यो भन्न सकेन भने के गर्ने भनेर लाज पनि लाग्यो तर राम्रो कुरामा के को लाज जस्तो पनि लाग्यो । र मन ढुक ढुक हुँदै आफ्नो बुद्धगयाको समूहमा बस्न गएँ ।

प्रतियोगिताको लागि ३-३ जनाको ४ समूह विभाजन गरिएको थियो । लुम्बिनी, बुद्धगया, सारनाथ, कुशिनगर ।

एक तर्फ आयोजक वर्ग, निर्णायक, गुरुमाँ, भन्ते बस्नु भएको थियो भने अर्को तर्फ दर्शकवृन्दहरू थियो । दर्शकहरू देखेर खुशी पनि लाग्न थाल्यो र मनमा डर पनि लाग्न थाल्यो । किनभने मैले पहिलो चोटी भाग लिएकोले हो की थाहा थिएन । तर मलाई खुशी हुनुको साथै आनन्द पनि

लागेको थियो सबै गुरुमाँ भन्ते, दर्शकवृन्दको अगाडि बस्न पाउँदा ।

यस प्रतियोगितामा सोधिएको प्रश्न सरल हुनुको साथै पाठ्य पुस्तकमा भएको प्रश्न बाहेक बहुश्रुतको प्रश्नहरू पनि राम्रो लाग्यो । गुरुमाँहरूको धर्मदेशना सुनेर स्वर चिन्नु पर्ने, भन्तेहरूको चित्र हेरेर नाम बताउनु पर्नेमा मलाई अलि अप्ठ्यारो लाग्यो तर नौलो अनुभव भयो । किनकी म पहिले देखि बुद्ध पूजामा आएको थिएँ । मेरी आमा विरामी भएको हुनाले आमालाई सहयोग गरिदिनको लागि र पुचःका काममा सघाउनको लागि २ वर्ष जीत भयो आएको । गुरुमाँ भन्तेहरूको नाम, स्वर चिन्न नसकेकोमा दुःख पनि लाग्यो । त्यस्तै अर्को प्रश्न परित्राण सूत्र फाँट सुनि कुनचाहिँ सूत्रको हो त्यसको नाम भन्नुपर्ने थियो । धरमा त परित्राण पढिराखेको हो तर आफुले पढ्दा र सुन्दा धेरै फरक हुँदो रहेछ । तर प्रश्नको उत्तर दिएको बेला ठीक लागेकोले धेरै खुशी लाग्यो । त्यस्तै पाली भाषा र त्यसको अर्थ बुझ्नु पर्ने, सम्झनु पर्ने रहेछ ।

यस हाजिरजवाफ प्रतियोगिता बुद्ध धर्म सम्बन्धी ज्ञान बढाउने राम्रो माध्यम हुनुको साथै ज्ञानवर्द्धक शिक्षामुलक पद्धती पनि हो । त्यस्तै गुरुमाँ र भन्तेको धर्मदेशना एकदम मनपःयो । जीवनमा शिक्षा मात्र हासिल गरेर नपुग्ने ढङ्ग पनि हुनुपर्ने बानी ब्यहोरा राम्रो गर्नु पर्ने रहेछ ।

अन्तमा यस प्रतियोगितामा बुद्धमया समूहले दोश्रो स्थान हासिल गर्नसकेकोमा अष्टमाया दिदी सहित हामी तीनै जनालाई खुशी लाग्यो । पुरस्कारको रूपमा जुन चिज पाएको थियो त्यसले हामीलाई एकदमै गौरवान्वित भएको महसूस गरायो । त्यसकारण आयोजक वर्ग एवं पुरस्कार प्रायोजक दाताहरूलाई हाम्रो समूहबाट हृदय देखि धन्यवाद र सुस्वास्थ्य दिर्घायुको कामना गर्दछौँ । साथै मैले जुन चिज पुरस्कारको रूपमा पाएँ, त्यो मेरी आमा लक्ष्मी नानी तुलाधरलाई प्रदान गर्दछु किनभने मेरी आमाको तर्फबाट र पूजनिय गुरुमाँ धम्मवतीको मायालु आशवासन र ममतामय उद्गारबाट धर्मकीर्ति विहारमा पाइला टेकेर बुद्धको शिक्षाबाट प्रेरित भएर यो उपहार प्राप्त गर्न सकें । हुनत म सानो बेलादेखि बुद्ध धर्ममा वा धर्ममा धेरै आस्था राख्दथेँ ।

भवतु सब्ब मंगलं, रखन्तु सब्ब देवता ।

रोग छिटो निको भयो

भिक्षु अरुहरोष

अचिन्तितमि भवति चिन्तितमि विनस्सति- अर्थात् नचिताएको हुन्छ, चिताएको हुँदैन, यो बुद्ध वचन हो। मलाई यस्तै भयो। मलाई BLIA र Monastic Life सम्बन्धी बौद्ध सम्मेलनमा भाग लिन निमन्त्रणा आएको थियो। हामी एक समूहलाई नै निमन्त्रणा आएको थियो। त्यसमा भिक्षु कोण्डण्य, भिक्षु निगोध, धम्मवती गुरुमाँ र सुजाता गुरुमाँ थिए। २००४ नोभेम्बर २३ (भाद्र ७ गते) थाइ एयरबाट बैकक गयौं। भोलि पल्ट ताइवानको (VISA) वीसा लियौं। एकदिन फुर्सद थियो। भिक्षु विपस्सीले भिक्षुहरूको विश्वविद्यालय हेर्न लगियो। बैककबाट ८० किलोमिटर टाढा थियो। त्यहाँ एक हजार भिक्षुहरू एकै भोजनशालामा भोजन गरिरहनु भएको थियो। त्यहाँ भिक्षुहरूलाई भिक्षाटन जानु पर्दैन र त्यहाँ मानिसहरूको बस्ती पनि त्यति देखिन्दैन। सुनसान शान्त वातावरण थियो।

त्यहाँबाट थाइल्याण्डका पुराना राजधानी अयोध्यामा घुम्न गयौं। भिक्षु विपस्सी र आफ्नै चेला भिक्षु विनीत पनि साथै थिए। त्यहीँ अकस्मात् कुरागर्न असजिलो भयो। मतलब जिभ्रो सरबराउन थाल्यो। चलन पनि अप्ठ्यारो भयो। त्यहाँ बाट फर्के। राती बान्ता पनि भयो। भोलिपल्ट आफ्नै शिष्य भिक्षु मंगल लण्डनबाट आइपुग्यो। भिक्षु मंगलले फयाथाइ अस्पतालमा लगियो। डाक्टरले जाँचगारि सकेपछि अस्पतालमा भर्ना हुन र ताइवान नजानको लागि सल्लाह दिनु भयो। त्यहीँ औषधोपचार गर्नु पर्‍यो।

जाँच गरिसकेपछि पत्ता लगायो मस्तिष्कमा जोड्ने एक नशा सानो र रगत बाक्लो भएकोले रक्त संचालन हुन सकेन। रगत मातलो पार्न दशलीटर औषधीपानी हातको नशाबाट पाँच छ दिन सम्म पठाइयो। पेटमा पनि पाँच वटा इजेक्सन दियो। यति गरिसकेपछि अलि फाइदा महसूस भयो। भिक्षु कोण्डण्य आफ्नै चेला ताइवान नगइकन मेरो सेवाको लागि त्यहीँ बसे। भिक्षु मंगल पनि ताइवान नगइकन मेरो सेवा गर्न त्यहीँ बसे। सातदिन पछि दिनका दिन एक-एक घण्टा व्यायामगर्न लगियो। पहिले हातले समातेर हिँड्न लगायो। एक-एक किलो भएको बालुवाको भोला उठाउन लगायो। खुट्टाबाट पनि उठाउन लगायो। साइकल चलाउन दियो। तीन चार दिन पछि भन्याङ्क चढ्न दिइयो। एक घण्टासम्म बायाँ हातको व्यायाम गर्न दिइयो। थरि थरिका व्यायाम गराए पछि धेरै फाइदा महसूस भयो।

दिनकादिन आलो पालो गरि दुई दुईजना कुरुवा

बस्नेहरू मा भिक्षु मंगल र कोण्डण्य, अरु भूतपूर्व भन्तेहरू दुइजना ज्ञानेन्द्र शाक्य र पञ्जाकीर्ति। कुरुवा बस्नेहरूलाई खानाखर्च पाँचदश हजार भिक्षु मंगल, भिक्षु कोण्डण्य र ज्ञानेन्द्र शाक्यले ब्यहोरियो। कुरुवा बस्नेमा अरु एकजना विश्वशान्तिका वजिर बुद्धि। भिक्षु मंगलले थाइल्याण्डमा १४ वर्षको अध्ययन पछि ताइवानमा पालिसंस्कृत र बुद्धधर्म पढाउँदैछ। अस्पतालमा तीर्नु पर्ने खर्च सबै भिक्षु मंगलले ब्यहोरेको थाहा पाइयो। उसले अरुहरूबाट पनि सहयोग पाएको रहेछ।

डाक्टरले सल्लाह दिनुहुँदै भने- "आफ्नो देश गएर त्यहाँका डाक्टरहरूले भने अनुसार औषधी सेवन गर्दै व्यायाम गरी आरामलिनु। यसो गर्न सकेमा दुई महिनामा रोक निको हुनेछ।"

१४ दिन अस्पतालमा बसें। मंगलले बिल देखाए अनुसार थाइ रुपैयाँ पचहत्तर हजार परेछ। १० हजारको हाम्रो नेपाली पैसा १७ हजार पर्छ। १४ दिनको लगभग एक लाख पचास हजार रकम खर्च भएको जस्तो लाग्यो।

अस्पतालमा बस्दा खेरि पीर परेको थियो। कारण:-

- १) यो पक्षघात रोग छिटो निको हुने होइन। काम गर्न नसकेर बेकम्मा भएर अरुलाई दुःखदिएर बस्नु पर्ने हो कि।
- २) अस्पतालमा धेरै पैसा तिर्नु परे कसरी तिर्ने। हुन त नेपालबाट भाइराजा तुलाधर, अगम्य कंसाकार, बैकक मै बस्ने उदय ताम्राकार आदिबाट पैसाको चिन्ता नगर्नु भनेर टेलिफोन आएको थियो। तैपनि आफूलाई नै आश्चर्य लाग्छ किन मेरो मन कमजोर भएको होला। अरुलाई उपदेश दिँदा बिरामी हुँदा पीर लिनु हुँदैन भन्ने मान्छे आफू बिरामी हुँदा भने पीर लिँदै रोइरहनु पर्‍यो। परोपदेश पाण्डित्य र बुद्धि विलाषिता भनेको यही हो कि जस्तो लाग्यो।

अब रोग छिटो निको भएको कारण तिर जाउँ। मेरो रोग छिटो निको हुनुका विभिन्न कारणहरू मैले यसरी देखें:-

- १) बैकक अस्पतालका डाक्टर र नर्सहरूको मैत्रीपूर्ण व्यवहार राम्रो सेवा तथा सरसफाइ।
- २) अस्पतालमा तिर्नु पर्ने थाइ रु. ७५,०००/- नेपाली रु. एक लाख पचास हजार तिर्नु पर्ने रकमको व्ययभार आफ्नै शिष्य भिक्षु मंगलले जिम्मा लिनुभयो। वहाँलाई अरुले सहयोग दिएको छ भनेको पनि सुनें।
- ३) कुरुवा बस्ने शिष्यहरूको मैत्रीपूर्ण सेवा
- ४) धम्मोहवे रक्खति धम्म चारी अर्थात् धर्माचरण राम्रो

भएको व्यक्तिलाई धर्मले रक्षा गर्छ- यो बुद्ध वचन अनुसार मेरो जीवन बुद्धको शिक्षा प्रचारको लागि अर्पण गरेर भरसक परोपकार र निस्वार्थभावले धर्मप्रचार गरेको छु ।

- ५) अर्को मैले प्रचार गरेको धर्म र मैले लेखिदिएको धर्म पुस्तक अनुसार उपासक उपासिकाहरूमा धर्म जागरण आएको छ कतिपय मानिसहरूको हृदय परिवर्तन र व्यवहार राम्रो भएको देख्न पाएको छु ।
- ६) अर्को कारण धर्मकीर्ति विहारका गुरुमाँहरू र धेरै उपासक उपासिकाहरू तथा श्रद्धालुहरूको धार्मिक भावना, आशीर्वादले अवश्य मेरो रोग छिटो निको भएको हुनु पर्छ भन्ने मेरो विश्वास छ । हुनत ठीक समयमा नै बैकक् अस्पतालमा भर्ना हुन पाएको र औषधोपचार राम्रो हुन सकेकोले हो । घर बनाउनलाई ईटा, सिमेन्ट, डकर्मि र पैसा आदि चाहिने जस्तै धर्म पनि चाहिन्छ । मेरो पूर्ण आशा र विश्वास छ मैले गरेको धर्म प्रचारको पनि अवश्य प्रभाव हो । यही सत्य वचनले दुइ महीना मै मेरो रोग निको भयो ।

हुनत अहिलेसम्म म पूर्ण रूपले स्वस्थ भएको छैन । शारीरिक कमजोर त बाँकी नै छ । औषधी खाँदैछु । ९० प्रतिशत त निको भयो भन्नु पर्ला । लौरो विना पनि १०, १५ मिनेट हिंडन सक्छु । राती छिटो उठ्दा रिंगटा लाग्छ । कहिले कहिले हिंड्दा खेर ढलमलिने गर्छ ।

साधुवाद र कृतज्ञता प्रकट गर्छु:-

काठमाडौं फर्के पछि नचिताए जस्तै उपासक उपासिकाहरूबाट स्वास्थ्योपचारको लागि आर्थिक सहयोग पाएँ । सबै भन्दा पहिले डाक्टरहरूसँग भेटघाट गर्ने व्यवस्था भयो । यस्को श्रेय श्री लोकदर्शन बज्राचार्य र भाइराजा तुलाधर तथा धर्मकीर्ति विहारलाई जान्छ । भाइराजा तुलाधरले डाक्टर लिनजाने मोटरको व्यवस्था र फिस तिर्ने जिम्मा लिनु भयो ।

म दसदिनसम्म धर्मकीर्ति विहारमा अस्पतालमा बसेजस्तै बसें । त्यहाँ बसुन्जेल भिक्षु राहुल र भिक्षु मेघकरहरूले कुरुवा बसी सेवा गरे । रमावती गुरुमाँले नर्स तालिम लिइ सकेको हुनाले अस्पतालमा जस्तै ब्लडप्रेसर जाँच्ने, सफा सुगन्ध गर्ने, तन्ना आदि फेर्ने काम गरी सेवा गरेकोमा साधुवाद छ । अरु अरु गुरुमाँहरूलाई पनि साधुवाद छ धम्मवती गुरुमाँ प्रति विशेष कृतज्ञ छु । धर्मकीर्ति विहारमा रहँजेल ढल्कोदेखि दिनका दिन भोजन ल्याई दान दिनु भएकोमा धनबहादुर नकर्मीलाई पनि साधुवाद नदिइरहन सकिदैन । धर्मकीर्ति विहारमा भोजन तयार गरेर सेवा गर्ने उपासिका चिनि महर्जन पनि धन्यवादको पात्र छ ।

बैकक्बाट फर्के पछि अहिलेसम्म मलाई स्वास्थ्योपचारको लागि खर्च दान गर्ने श्रद्धालुहरूको नाम र रकम उल्लेख गर्दैछु-

• धर्मकीर्तिका उपासक-उपासिकाहरूका तर्फबाट आर्थिक सहयोग प्राप्त भएको र. १५०००।-

(यसमा धर्मकीर्ति विहारका गुरुमाँहरू, युवा बौद्ध समूह, बौद्ध महिलासंघ (नानी मैया समूह), शारदा बज्राचार्य तथा धरानका उपासिकाहरू समावेश छन्)

- थाइ धम्मधीर राजमहामुनि थाइ बहात १००००।-
 - धम्मवती गुरुमाँ र. १००००।-
 - भाइराजा तुलाधर र. ११०००।-
 - अष्टेलियामा बस्नुहुने आफ्नै शिष्य भिक्षु उपतिस्सबाट र. १००००।-
 - आफ्नै चेला भिक्षु कोण्डण्य र. १००००।-
 - स्वयम्भू धर्मपासा पुच. र. १३०००।-
 - भक्तपुर यु.बौ.पुचको कर्मठ कार्यकर्ता शाक्यन शाक्य र. १००००।-
 - ध.की.संरक्षण समिति सचिव कीर्ति तुलाधर र. ५,०००।-
 - वहिनी माधवी, दाजु चन्द्र देव शाक्य
 - ज्वाईं राजेन्द्र शाक्य परिवार र. ६,०००।-
 - अ.ने.भिक्षु संघ र. १५,०००।-
 - भिक्षु संघको सदस्यहरू र. १८,०००।-
 - बनेपा करुणा फर्मा औषधी पसल, गोविन्द लक्ष्मी रंजित, गौरी मानन्धर, प्रमुख ध्यानकुटीका उपासक-उपासिकाहरू र. ६,०००।-
- सबै दाताहरूमा साधुवाद र कृतज्ञ छु ।

यी उपलब्ध भएका चन्दा रकम मध्ये अरु दुई महीनाको लागि औषधी र खाना खर्चलाई बाँकि राखी खर्च भएको रकम यसरी रहेको छ-

- ध्यानकुटी संचय कोषको लागि र. ३५,०००।-
- ध्यानकुटी बाल आश्रम भवन निर्माणको लागि र. २०,०००।-
- तातोपानी आउने बाथरुम बनाएको र. ३०,०००।-
- (डाक्टरले चिसो पानीमा नुहाउन मजारी गरेको)
- रगत जाँचको लागि र. ३,०००।-
- व्यायाम गराउने मास्टरलाई (बनेपा) र. ४,०००।-
- फुटकर खर्च र. ५,०००।-

मलाई सहयोग दिने सबैलाई साधुवाद छ । आशातीत सहयोग पाएकोमा मन आनन्द भएकोले पनि मेरो रोग छिटो निको भयो ।

योगाभ्यास विधि - भाग ४

■ डा. गोपाल प्रधान

रेकी एवं योगा शिक्षक, रेकी वैकल्पिक उपचार केन्द्र, भोटाहिटी, काठमाडौं ।

योग ध्यान साधना समस्त मानव जातिको शारीरिक एवं मानसिक रूपले सदैव स्वस्थ रहनको लागि परापूर्व काल देखि चलि आएको विज्ञान हो । योग ध्यान कुनै पनि जाति, वाद, सम्प्रदाय र सिद्धान्तसंग सम्बन्ध छैन । नियमित रूपमा दैनिक केही समय योग ध्यान साधनाको अभ्यास गर्दा मात्रै हामी सदैव स्वस्थ एवं निरोगी हुन सक्छौं । बौद्ध ग्रन्थमा पनि योग अभ्यासको चर्चा गरिएको पाईन्छ । स्वयम् भगवान बुद्धले पनि शिल्प अध्ययनको क्रममा गुरु भारद्वाजबाट योग विज्ञानको ज्ञान प्राप्त गर्नु भएको थियो ।

योग ध्यान साधना एक यस्तो पद्धति हो । जसबाट पुरानो भन्दा पुरानो शारीरिक एवं मानसिक रोग विस्तारै विस्तारै निर्मूल एवं निदान हुँदैजान्छ तर हामीमा धैर्यता हुनु अति आवश्यक पर्दछ । गत अङ्कबाट हामीले तपाईंहरूलाई योगाभ्यास बारे जानकारी गराउँदै आईरहेका छौं । यस अङ्कमा हामी तपाईंहरूलाई योग अभ्यासको चौथो चरण प्राणायाम (चित्तको शुद्धिकरण) द्वारा सदैव स्वस्थ एवं निरोगी हुने बारे जानकारी गर्न गइरहेका छौं ।

प्राणायाम विभिन्न प्रकारका हुन्छन् :-

नाडीसोधन, भ्रामरी, उज्जयी, भस्त्रिका, कपालभाटी, शीतली, शीतकारी, सूर्य भेदन आदी ।

यस अङ्कमा तपाईंहरूलाई नाडीसोधन प्राणायाम गर्ने विधि र यसबाट हुने लाभहरू बारे जानकारी गराउन लागेका छौं ।

१. नाडीसोधन प्राणायाम गर्ने विधि :-

(क) सर्व प्रथम कुनै पनि आसनमा बसौं । सुखासन, पद्मासन, सिद्धासन वा पल्लेटी मारेर बसौं ।

(ख) बायाँ हात ज्ञान मुद्रामा राखौं र दायाँ हातको बुढी औंला दायाँ नाकको प्वालमा र साहिँली औंला

(चित्रमा देखाए जस्तै)

बायाँ नाकको प्वालमा र चोर औंला र माझी औंला आज्ञा चक्रमा (निधार) बिसाउने ।

(ग) पहिलो चरणमा बुढी औंलाले दायाँ नाकको प्वाल बन्द गरौं । बायाँ नाकको प्वालबाट स्वास तानी बायाँ नाकको प्वाल बन्द गरौं र स्वास केही छिन भित्र रोकोँ दायाँ नाकको प्वालबाट स्वास बाहिर निकालौं । यो प्रकृया ६/७ पल्ट गर्ने ।

(घ) दोस्रो चरणमा साहिँली औंलाले बायाँ नाकको प्वाल बन्द गरौं । दायाँ नाकको प्वालबाट लामो स्वास तानी, स्वासलाई एक छिन भित्र रोकोँ, बायाँ नाकको प्वालबाट सम्पूर्ण स्वास बाहिर निस्कासन गरौं । यो प्रकृया ६/७ पल्ट गर्ने ।

(ङ) तेस्रो चरणमा बायाँ नाकको प्वालबाट स्वास लिने एकछिन स्वास भित्रै रोक्ने दायाँ नाकको प्वालबाट स्वास निस्कासन गर्ने दायाँ नाकको प्वालबाट स्वास लिने स्वासलाई एकछिन भित्रै रोक्ने बायाँ नाकको प्वालबाट स्वास निस्कासन गर्ने । यो प्रकृया ६/७ पल्ट गर्ने ।

(च) चौथो चरणमा दुबै हात ज्ञान मुद्रामा राखौं सारा ध्यान तेस्रो नेत्रमा केन्द्रित गरौं तत्पश्चात आँखा बन्द गर्ने साथै कुनै पनि ध्यान गर्ने ।

लाभहरू :-

१. पिनाश रोगको नियन्त्रण एवं निदान ।
२. हृदय सम्बन्धी रोगको नियन्त्रण वा उक्त रोग हुन नदिन ।
३. एकाग्रता बढाउन मद्दत ।
४. स्मरण शक्तिको बृद्धि ।
५. स्वास प्रस्वास सम्बन्धी रोगको नियन्त्रण एवं रोग लाग्न नदिन ।

सुझाव :-

योगा शिक्षकबाट ज्ञान प्राप्त गरि प्राणायाम गरे अझ बढी लाभ लिन सकिन्छ । क्रमशः

नोट : योगा ध्यान साधना बारे बढी जानकारी चाहनु हुन्छ वा हामीलाई तपाईंको अमूल्य सुझाव वा जानकारी दिन चाहनुहुन्छ भने कृपया हामीलाई सम्पर्क गर्न अनुरोध गर्दछौं । फोन: ४२२४०८५ । धन्यवाद ।

आयोजक- आज दशैको बेलामा पनि धेरै सहभागीहरूको उपस्थिति रह्यो नि । किन दशै न मनाउने हो कि ?

सहभागी- दशै होइन दशा हो । मेरो एक साथीको धेरै ऋण बोक्न परेर कपाल दुःखेको रहेछ । लोकाचार परिवार मान्दै मान्दैनन् । खसी किनेर ल्याउनु पर्‍यो । पैसा छैन १८ सय रुपैयाँ सापटी लिएर त खसी नै किनेर ल्यायो । दशै मनाएर दशा लाग्यो रे । हामी चाहिँ दशै मान्दैनौ । आरामै छ हामीलाई त त्यसैले यहाँ आएर धर्म र ज्ञानको कुरा बारे छलफलमा भागलिन आयौ ।

आज हाम्रो जिज्ञासा छ- बुद्धले पाणातिपाता बेरमणी सिक्खा पद समादियामी भनी किन नियम बनाउनु भएको ? यसको बारे छोटकरीमा बुझ्ने गरी बताइदिनु स ।

आयोजक- यहाँहरूले राम्रो र सान्दर्भिक प्रश्न सोध्नु भयो । प्राणी हिंसा नगर्ने शिक्षा धारण गर्नु भन्ने नियम किन बुद्धले बताउनु भएको । यो महत्वपूर्ण प्रश्न । विना कारण बुद्धले नियम बनाउन हुन्न । तपाईंहरूलाई थाहा भएकै कुरा हो । भरखर मात्र नवमिको दिन नवदुर्गा भगवतीलाई ५४ रांगा, ५४ बोका, आदि सैकडौ प्राणीहिंसा गरिसक्यो नि । धर्मको नाउँमा । हिंसा गरेर धर्म हुँदैन पाप लाग्छ भन्ने बुझाउनको लागि गौतम बुद्धले हिंसा गर्नु हुन्न भनी भन्नु भएको । दशैमा हजारौं-हजार प्राणी हत्या गरेर बलिदिने गर्छन् धर्मको नाउँमा । त्यसैले हिंसा गरेर धर्म कमाइने होइन भन्ने विषयमा अर्थ बुझ्नु राम्रो होला ।

सहभागी- ठूलो भ्रममा परेका छन् हिंसा गरेर दशै मनाउनेहरू । धर्मको नाउँमा हिंसा गर्नु हुन्न भनेर पाणातिपाता बेरमणी शिक्षापद बनेको हो । धेरैलाई यसको ज्ञान छैन ।

आयोजक- मासु खानेहरूले पनि आफूले मारेर खानु हुँदैन नि ।

सहभागी- मासु खान हुन्छ कि हुँदैन त ?

आयोजक- कपाल दुख्ने प्रश्न उठाउनु भयो । यो प्रश्न व्यवहारिक भएन कि ? किनभने चित्त बुझ्ने गरी उत्तर दिन सजिलो छैन । बुद्धले त खानु हुन्छ र खानु हुँदैन भनेर स्पष्ट रूपमा भन्नु भएको छैन । तर भिक्षाटन जाँदा पिण्डपात्रमा हालिदिएको मासु खाए केही आपत्ति छैन खान्छन् पनि । छोटकरीमा भन्ने हो भने इच्छा नभएकोले

नखाए हुन्छ नखानु नै बेस छ । केही अपवाद आउने छैन । तर खाने हुँदैन भन्दा खेर ठूलो समस्या खडा हुन्छ । यसबारेमा वाद विवाद लामो नगर्नु । तर एउटा घटना भन्न मनलाग्यो । बुद्धकालिन समयमा एक जना भिक्षु थियो देवदत्त । उ धेरै महत्वाकांक्षी र पदलोलुपी । उसले बुद्ध कहाँ गएर भिक्षुहरूको लागि नयाँ केही नियम बनाउनु होस् भनेर कराउन गएछ । ती नियमहरू हुन्-

- १) भिक्षुहरू जीवनभर जंगलको रुखमुनि नै बस्नुपर्छ ।
- २) भिक्षुहरूले दाताहरूको निमन्त्रणा स्वीकार नगरी भिक्षाटन गरेरै जीविका गर्नुपर्छ ।
- ३) भिक्षुहरूले दाताहरूले दानदिएको चीवर वस्त्र लगाउनु हुँदैन, स्मशानमा फालेको पांसकूल (धुलोमा फ्याँकेको) वस्त्र मात्र लगाउनु पर्छ ।
- ४) भिक्षुहरूले माछा मासु खानु हुँदैन ।

यी नियम बनाउन बुद्धले स्पष्ट रूपमा अस्वीकार गरी भन्नुभयो- “चाहनेहरू जंगलमै बस्न सक्छ, दाताले बनाइ दिएको विहारमा पनि बस्न सक्छ । चाहनेले धुलोमा फालेको कपडाको वस्त्र पनि लगाउन सक्छ, दाताले दान दिएको चीवर वस्त्र पनि लगाउन सक्छ । नचाहनेले मासु नखाए पनि हुन्छ, चाहनेले स्थान अवस्था अनुसार भिक्षामा प्राप्त मासु खान सकिन्छ ।”

बुद्धले भन्नुभएको यी कुराहरू सुनी भिक्षु देवदत्त रिसाएर भिक्षु संघमा विद्रोह उत्पन्न गरी भिक्षु संघलाई विभाजन गरिदियो । संघ भेद गरिदियो र अलग्गै बस्न थालियो ।

सहभागी- बुद्धकालिन समयमा त यस्ता व्यक्तिहरू रहेछन् भने अहिले नहुनु त कुरै छैन । आज त नौलो कुरा को ज्ञान भयो ।

अर्का सहभागी- वर्षावासको उपलब्धि के होला ?

आयोजक- हुनत यो भिक्षुहरूको नियम सम्बन्धी कुरा हो ।

आजकालको लागि उपलब्धि भिक्षुहरूलाई नियममा बाँध्नु हो । अर्को चाहिँ भिक्षु भिक्षुणीहरूको जमघट हुन्छ र बुद्धको उपदेशको चर्चा हुन्छ । कहिले पनि सम्मारोह नहुने विहारमा वर्षको एक पटक भएपनि भिक्षु, भिक्षुणी र उपासक उपासिकाहरूको भेटघाट हुन्छ र धार्मिक वतावरण सिर्जना हुन्छ । यही हो वर्षावासको उपलब्धि । लौत आज छलफलको कार्यक्रम छिट्टै सिध्याउनु छ । आजलाई यतिनै गर्नुपर्ला । ■

धर्मकीर्ति विहार

गतिविधि

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको शनिवारिय कार्यक्रम

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको वार्षिक भेला एक रिपोर्ट

२०६१ आश्विन ३० गते शनिबारका दिन, ध्यानकुटी विहारमा धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको वार्षिक भेला सम्पन्न भयो । २०६० चैत्रमा हुनुपर्ने वार्षिक भेला देशको राजनैतिक अन्यौलको कारण समय र परिस्थिति नमिलेकोले ढिलो सम्पन्न भएको । अध्ययन गोष्ठीका धर्मानुशासक श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोषको अस्वस्थताको कारण पूजनीय अश्वघोष भन्ते बनेपाको ध्यानकुटी विहारमा बस्नु भएको हुँदा विशेषतः भन्तेको सुविधाको लागि रोजेर ध्यानकुटी विहारमा आयोजना गरिएको उक्त वार्षिक भेला पूर्वका वार्षिक भेलाहरू भन्दा बेग्लै ढङ्गले सम्पन्न भयो ।

उक्तदिन अन्य कार्यक्रमहरूको अलावा गोष्ठीका सदस्यहरूले भन्तेको स्वास्थ्य लाभ हुँदै आएकोमा खुशि व्यक्त गर्नु तथा श्रद्धेय भन्तेले पनि आफ्ना हित चिंतक शिष्यशिष्याहरूको मैत्री भाव देखेर भाव विभोर हुनु इत्यादि विशेष सम्झनापूर्ण क्षणहरूले भरिए ।

दिनभरिको उक्त कार्यक्रममा करीब २ घण्टाको औपचारिक कार्यक्रम भयो । गोष्ठीका अध्यक्ष भिक्षुणी धम्मवतीको सभापतित्व तथा भिक्षु अश्वघोषको प्रमुख आतिथ्यमा भएको उक्त कार्यक्रममा डा. सुमन कमल तुलाधरले स्वागत मन्तव्य दिनुभयो । गोष्ठीका सचिव रमा कंसारकाले २०६० साल भरिमा गोष्ठीको आयोजनामा सम्पन्न भएका विविध कार्यक्रमहरूको रिपोर्ट प्रस्तुत गर्नुभयो । त्यसपछि गोष्ठीका विभिन्न इकाईहरूको वार्षिक प्रतिवेदनहरू प्रस्तुत गरियो । क्रमशः 'धर्मकीर्ति स्वास्थ्य कमिटिको' रिपोर्ट डा. चन्द्रेश तुलाधरले, धर्मकीर्ति बौद्ध मासिकको' प्रतिवेदन चिनीकाजी महर्जनले, 'अध्ययन गोष्ठी- शनिवारिय कक्षाको' प्रतिवेदन श्यामलाल चित्रकारले, 'धर्मकीर्ति बौद्ध पुस्तकालयको' प्रतिवेदन रीना तुलाधरले, 'धर्मकीर्ति अडियो-भिडियो कमिटिको' प्रतिवेदन रेणु स्थापितले प्रस्तुत गर्नुभयो । प्रतिवेदनहरूको प्रस्तुति पछि 'धर्मकीर्ति संरक्षण कोषका' सचिव कीर्ति तुलाधरले अध्ययन गोष्ठीका सम्पूर्ण इकाईका कार्यकर्ताहरूलाई वर्षभरिको कार्यक्रमहरू सफलतापूर्वक संचालन गरीदिनु

भएकोमा धन्यवाद व्यक्त गर्नुका साथै अश्वघोष भन्तेको स्वास्थ्य लाभ हुँदै आएकोमा खुशि व्यक्त गर्नु भयो ।

प्रमुख अतिथि अश्वघोष भन्तेले आफू बिरामी पर्दा खेरि धर्मकीर्तिका शिष्य शिष्याहरूको मैत्री भाव तथा सहयोग पाएकोमा भाव विभोर भई खुशि व्यक्त गर्नुभयो । साथै अन्य विभिन्न क्षेत्रबाट पनि सोचै नसोचेको तवरले सहयोग पाएकोमा आफूले धर्मको लागि गरेको योगदानको फल पाएको रहेछ भन्ने विचार व्यक्त गर्नुभयो । सभापति रहनु भएका भिक्षुणी धम्मवतीले थाइलैण्डमा अश्वघोष भन्ते बिरामी पर्दाखेरिको घटनाहरू सुनाउनु भयो । उक्त कार्यक्रममा साहु भाइराजा तुलाधरले अश्वघोष भन्तेलाई स्वास्थ्य उपचारको निमित्त 'धर्मकीर्ति स्वास्थ्य कमिटिको' मार्फतबाट संचालन हुने गरी रु. ५०,०००/- सहयोग प्रदान गर्नुभयो । उक्त रकम 'धर्मकीर्ति स्वास्थ्य कमिटिको' डा. चन्द्रेशले जिम्मा लिनुभयो । कार्यक्रममा वर्षभरिको विविध कार्यक्रममा सहयोग दिने, तालिम दिने व्यक्तिहरू तथा संयोजकहरूलाई 'सुभाय् चिं' को रूपमा उपहार प्रदान गर्ने रमाइलो कार्यक्रम पनि सम्पन्न भयो । प्रफुल्ल कमल ताम्राकारले संचालन गर्नु भएको उक्त दिनको वार्षिक भेलाको औपचारिक कार्यक्रममा विशेषतः अश्वघोष भन्तेको पूर्ण स्वास्थ्य लाभको कामना गरियो ।

क्यासेट र सि.डी. विमोचन

२०६१ कार्तिक १२, धर्मकीर्ति विहार ।

यसदिन धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको आयोजनामा प्रातः वन्दना क्यासेट र सि.डी. विमोचन कार्यक्रम सम्पन्न गरियो । धम्मदिन्ना (चमेली) गुरुमाले पाठ गर्नु भएको स्वर संकलित उक्त क्यासेट र सि.डी. मा बुद्ध पूजा लगायत परित्राण पाठहरू समावेश भएको छ । धम्मवती गुरुमाले विमोचन गर्नुभएको उक्त सि.डी. र क्यासेट प्रकाशन कार्यका सल्लाहकार सुमन कमल तुलाधर रहनु भएको छ भने संयोजक रमा शोभा कंसारकाले रहनु भएको छ । Studio 2000 जमल काठमाडौंले निशुल्क रेकर्ड गरिदिएको यस क्यासेट प्रकाशनार्थ सहयोग गर्नुहुने अन्य सहयोगी कार्यकर्ताहरू यसरी

रहनुभएको छ- सुनिल तुलाधर, अजय मान सिंह तुलाधर, उष्णिष तारा तुलाधर, रुपेन बैद्य, विश्व शाही, आदि ।

धम्मवती गुरुमाको सभापतित्वमा संचालित उक्त विमोचन कार्यक्रम प्रफुल्ल कमल तम्झाकारले संचालन गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्यासेट र सि.डी. विषयमा प्रकाश पार्नुहुँदै चमेली गुरुमाले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

यही कार्यक्रमको सिलसिलामा धर्मकीर्ति विहारको श्रव्य दृष्य समितिको आयोजनामा प्रत्येक आइतवार राती १०:३० बजे इमेज मेट्रो च्यानलबाट प्रसारण भइरहेको धम्मोपदेश कार्यक्रम (धम्मवती गुरुमाको प्रवचन) संचालनार्थ दाता सुशीलमान तुलाधरले धम्मवती गुरुमालाई रु. १ लाख रकम चन्दा स्वरूप प्रदान गरी धर्मप्रचार कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु भएको थियो । उक्त रकम धम्मवती गुरुमाले श्रव्य दृष्य समितिका कोषाध्यक्ष रोशनकाजी तुलाधरलाई हस्तान्तरण गर्नुभएको थियो । आफ्ना दिवंगत बुबा केशरमान तुलाधर र माता पूर्णदेवी तुलाधरको पुण्य स्मृतिमा सुशीलमान तुलाधर प्रमुख उहाँका भाई वहिनी लगायत सपरिवारबाट प्रदान गरिएको उक्त सहयोगलाई कदर गर्दै उहाँलाई धर्मकीर्ति लोगो अंकित बोधिवृक्ष पात र प्रातः वन्दना सिडी क्यासेट उपहार स्वरूप प्रदान गरी सम्मान गरिएको थियो ।

सभापतीको आशनबाट बोल्नुहुँदै धम्मवती गुरुमाले भन्नुभयो- “सुशीलमान तुलाधर सपरिवारले राम्रो कार्यमा चन्दा प्रदान गर्नुहुँदै मानिसहरूलाई राम्रो संस्कार दिलाउने धर्मप्रचार कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु भएको छ ।”

उक्त कार्यक्रममा दाता सुशीलमान तुलाधरले पनि आफ्नो छोटो मन्तव्य प्रकट गर्नुभएको थियो ।

कार्यक्रमको अन्त्यमा श्रव्य दृष्य समितिका संयोजिका रेणु स्थापितले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुहुँदै यस धम्मोपदेश प्रसार कार्यका लागि सहयोगार्थ रु. ६० हजार रकमसम्म चन्दा प्रदान गर्नुहुने महानुभावहरूलाई यसरी नै सम्मान गरिने कार्यक्रम रहेको कुरा जानकारी गराउनु भएको थियो ।

मिक्षाटन

२०६१ कार्तिक १२ गते । धर्मकीर्ति विहार एवं यस विहार अन्तरगतका शाखा विहारहरूबाट समेत गरी जम्मा १० जवान गुरुमाहरूबाट काठमाडौंको श्रीघःहुँदै क्षेत्रपाटी, पकनाजोल, भगवान बहाल, ठमेल, ठँहती आदि विभिन्न

स्थानहरूमा भिक्षाटन गरिएको थियो । बुद्धकृष्ण समयको परम्परालाई अनुकरण गर्दै धर्मकीर्ति विहारले यस कार्यक्रमको आयोजना गरिएको हो ।

Vacuum Cleaner र भित्ते पंखादान

धर्मकीर्ति विहारका लागि उमालक्ष्मी बैद्य, उमेश बैद्य सपरिवारको तर्फबाट Vacuum Cleaner एकथान दान गरिएको छ । यसरी नै शान्ति मानन्धरको तर्फबाट पनि भित्ते पंखा एकथान दान गरी पुण्य सञ्चय गर्नु भएको छ ।

एक दिवसीय आनापान ध्यान शिविर सम्पन्न

२०६१ कार्तिक २१ गते, शनिवार । स्थान- धर्मकीर्ति वसुन्धरा विहार । यसदिन धर्मकीर्ति वसुन्धरा विहारको आयोजनामा एकदिने आनापान ध्यान शिविर सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त ध्यान शिविरमा पिप्पली थेरवाद बुद्ध विहारका ५७ जवान गुरुङ्ग उपासक उपासिकाहरूले भाग लिएका थिए । उक्त कार्यक्रममा ध्यान भावनाको महत्त्व विषयमा प्रकाश पारी धर्मदेशना पनि गरिएको थियो । ध्यान शिविर समापन पश्चात् सहभागीहरूलाई जलपान गराइएको थियो । यसरी नै उक्त समूहले यही विहारको आयोजनामा सञ्चालित एकदिने बुद्ध शिक्षा अध्ययन कार्यक्रममा भाग लिइसकेका थिए ।

शरण वनेनू

अन्तर्गतका अध्यायी

- १. नु नु भीमि शरण वनेनू शास्ता बुद्धयामु शरण वनेनू ॥१॥
- २. विश्ववन्द भगवान् बुद्धयामु चरणस शरण वनेनू ।
- ३. मिथ्याभाव फुकक हे त्वत्ता सम्यकसु शरण वनेनू ॥२॥
- ४. वीत रागी बुद्ध्या गुण चान विनू शरण वनेनू ।
- ५. बुद्ध क्यम् सत्य मार्ग जापुक भीमि शरण वनेनू ॥३॥
- ६. प्राणिणि उद्धारका निमित्त, यत्त दुक्क विचारिणो ॥४॥
- ७. कल्याणामु सुसिवा न्याःस भगवानयामु शरण वनेनू ॥५॥
- ८. सुखया तुष्णा चित्त त्वनेधे तुत्त मन्नीय भगवित्त ।
- ९. आकवस्तु फुकक हे त्वत्ता सम्यकसु बुद्ध मार्ग विचारिणो ॥६॥

धर्म प्रचार

समाचार

भिक्षु सोभितको २३ औं प्रब्रज्या दिवस एवं मुरु सम्मान कार्यक्रम सम्पन्न

स्थान- गणमहाविहार । गणमहाविहारमा रहँदै आउनु भएका श्रद्धेय भन्ते सोभितको २३ औं प्रब्रज्या दिवसको उपलक्ष्यमा उहाँको सुस्वास्थ्य र दिर्घायु कामना गर्दै एक समारोह विच शुभकामना चढाइएको थियो ।

उक्त कार्यक्रममा प्रवचन दिनुहुँदै धम्मवती गुरुमाले भन्नुभयो "फलले भरैको रूखमा असल र राम्रा फलहरू मात्र बाँकी रही विप्रेका अन्यफलहरू आफ्ने आफ भरेर जान्छन् । यसरी नै बुद्धशासन रुपी रूखमा भिक्षु सोभित मिठो र असल फलको रूपमा रहनु भएको छ । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने पुण्य संस्कार बलियो भएका व्यक्तिकहरूले मात्र चीवर धारण गरी बुद्ध शासन चिरस्थायी कार्यमा जुटनु सक्छन् । सोभित भन्तेले २३ औं प्रब्रज्या दिवसको उपलक्ष्यमा आयु आरोग्य, सफल एवं सुखद जीवन बिताउन सकोस् ।"

यही उपलक्ष्यमा आफ्नो २३ वर्षिय प्रब्रजित जीवनकालमा अर्थात् वि.सं. २०३८ सालमा श्रामणेर प्रब्रज्या हुनु भएपछि उहाँलाई (भिक्षु सोभितलाई) शिक्षा दिनु हुने आचार्य, एवं भन्ते गुरुमांहरूको गुणानुस्मरण गर्नुहुँदै भिक्षु सोभितले विभिन्न व्यक्तित्वहरूलाई सम्मान गर्नुभएको थियो ।

सम्मानित हुनुहुने व्यक्तित्वहरूको नामावली यसरी रहेको छ ।

- १) उपसंघनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर
- २) भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
- ३) भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर
- ४) भिक्षु बोधिसेन महास्थविर
- ५) भिक्षु गुणघोष महास्थविर
- ६) भिक्षु शीलभद्र महास्थविर
- ७) भिक्षु मैत्री महास्थविर
- ८) भिक्षु धानसेट्ट महास्थविर
- ९) दो. गुणवती गुरुमां १०) धम्मवती गुरुमां ११) अनुपमा गुरुमां १२) श्री प्रा. सुवर्णा शाक्य १३) श्री आशाकाजी सेवक १४) श्री बरदेश मानन्धर १५) श्री प्रकाश वज्राचार्य १६) श्री डा. लक्ष्मण शाक्य ।

रमना श्रेष्ठले स्वागत मन्तव्य दिनु भएको उक्त कार्यक्रम ई. अमृत मान तुलाधरले सञ्चालन गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यक्रममा भिक्षु शीलभद्र महास्थविर एवं डा. लक्ष्मण शाक्यले आफ्ना शिष्यले यसरी गुरुहरूको गुण स्मरण गरी सम्मान कार्यक्रमको आयोजना गर्नु वास्तवमा सन्तानीय कार्य ठहरिएको चर्चा गर्नुहुँदै खुशी व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

साँभ पख भिक्षु सोभितको २३ औं प्रब्रज्या दिवसको उपलक्ष्यमा गण महाविहारका उपासक उपासिकाहरूबाट २३ वटा दीप प्रज्वलन गरिएको थियो ।

२०६१ सालको शस्त्र परित्याग दिवस

२०६१ साल विजया दशमीको उपलक्ष्यमा पिपली थेरवाद बुद्ध विहार, सिफलमा पिपली थेरवाद बुद्ध विहार र थेरवाद बौद्ध दायक केन्द्रिय परिषदको संयुक्त आयोजनामा सम्राट अशोकले शस्त्र परित्याग गरेको २३६६ औं दिवस नौरथा भरी बुद्ध धर्म बारे धार्मिक देशना गरी सम्पन्न गरिएको समाचार छ ।

पिपली थेरवाद बुद्ध विहारका अध्यक्ष श्री नारायण बहादुर गुरुङको सभापतित्वमा भएको उक्त समारोहमा केन्द्रिय दायक

परिषदका सचिव श्री विष्णु रत्न शाक्यले स्वागत गान गाउनु भएपछि केन्द्रिय दायक परिषदका अध्यक्ष श्री वखत बहादुर चित्रकारले, बुद्ध धर्ममा प्रवेश भएपछि हजारौंलाई मार्नु भन्दा आफैलाई जित्नु कल्याण भएको दर्शनको मर्म बुझेर सम्राट अशोकले छोराछोरीलाई प्रब्रजित गरेर कतिपय मुलुकमा बुद्ध धर्म प्रचारको साथै पशुवली नगरी जनावरको हस्पिटल समेत खोली दिएको कुरामाथि प्रकाश पार्नु भयो ।

कुल धर्म रत्न तुलाधरले द्वन्द पिडित नेपालवासीको निम्ति बुद्धको शान्ति सन्देश सान्दर्भिक भएको र पशुवली दिने तिर नलागि काम क्रोध लोभ मोह अहंकार ममकार त्याग गरेर शान्त वातवरण सिर्जना गर्नु पर्ने कुराको विवेचना गर्नु भयो ।

डा. सानु भाई डंगोलले निरपराध पशु वली दिनु भनेको धर्मको नाममा अधर्म भएको चर्चा गर्नु हुँदै विकृति सुधार गर्न हृदय परिवर्तन गरेर अहिंसक हुन आह्वान गर्नु भयो ।

श्री कृष्ण महर्जन दुःखिले अन्याय, अत्याचार, शोषण भ्रष्टाचारको मारबाट देशमा अशान्त वातावरण छाड्नुकोले सम्बन्धित क्षेत्रबाट बुद्धको शान्ति सन्देश मनन गरेर अग्रसर हुनु पर्ने कुराको चर्चा गर्नु भयो ।

खड्ग नारायण गुरुङ्गले नेपालको अधिकांस जनता बौद्ध भएको र बुद्ध धर्म वैज्ञानिक दृष्टिकोणको भएको हुँदा बुद्धको मौलिक सिद्धान्त समानताको आधारमा दलित जातिलाई पनि बुद्ध धर्ममा अग्रसर गराउने वातावरण सिर्जना गर्नु पर्दछ भन्नु भयो ।

डा. लक्ष्मण शाक्यले प्राणी मध्ये सर्वश्रेष्ठ कहलिएका मानवले बुद्ध धर्ममा आधारित मैत्री, करुणा, प्रेमको भावना जगाई अभयदानको सेवा गर्नु पर्ने कुराको चर्चा गर्नुभयो ।

केन्द्रिय दायक परिषदका सल्लाहकार लोक बहादुर शाक्यले कुनै पनि धर्ममा पशुवलीको गुञ्जायस नभए पनि विकृति देखा परिरहेकोमा दायक परिषदबाट एक दशक अघि देखि शस्त्र परित्याग दिवस मनाउँदै आएको र हिन्दु धर्मका कतिपय संघ संस्थाले पनि पशु वलीको विरोध गर्दै आएकोले पहिलेको अनुपातमा धर्मको नाममा पशुवली दिने प्रथा कम हुँदै आएको कुराको प्रकाश पार्नु भयो ।

समारोहमा सर्वश्री चन्द्र देव शाक्य, प्रेम बहादुर वज्राचार्य, राम लगन चौधरी, आशारत्न तण्डुकार, उत्तम महर्जनले आ-आफ्ना विचार प्रकट गर्नु भएका थिए ।

अन्तमा भिक्षु छविकीर्तिबाट पुण्यानुमोदन गर्नु भै समापन समारोहको सभालाई विसर्जन गर्नुभयो ।

उपरोक्त कार्यक्रमकै सन्दर्भमा गत २९ गते माननिय सहायक मन्त्री भिम कुमारी बुढामगरको प्रमुख अतिथित्वमा प्रारम्भ भएको साप्ताहिक प्रवचन कार्यक्रममा भिक्षु आनन्दबाट सम्यक दृष्टि, सम्यक संकल्प, सम्यक स्मृति, भिक्षुणी कुसुमबाट सम्यक वचन सम्यक कर्मान्त, कृष्ण कुमार प्रजापतीबाट सम्यक आजिविका, भिक्षु संघरक्षितबाट सम्यक व्यायाम सम्यक स्मृति र डा. सानुभाई डंगोलबाट सम्यक समाधि विषयमा देशना र प्रवचन भएको थियो ।

विभिन्न विहारहरूमा कथिन चीवर दान

आषाढ पूर्णिमाका दिन "इमस्मिं विहारे इमं ते मासं बस्सं उपेमि-इध-बस्सं उपेमि" भनी यस पाली गाठलाई भिक्षुहरूले आफू वर्षायाम ३ महिना (आषाढ पूर्णिमा देखि कोजाग्रत पूर्णिमा सम्म) जुन विहारमा रहने हो उक्त विहारमा बसी ३ पटक सम्म वाचन गर्ने गर्छन् । यस गाठाको नेपालीमा अर्थ यसरी रहेको छ "म यो विहारमा तीन महिना सम्म वर्षावास बस्नेछु ।" यसरी अधिष्ठान गरिसकेपछि वर्षावास सुरु हुन्छ र आफ्नो मन र वचनले यसरी प्रतिज्ञा गरिसकेपछि तिन महिना उक्त विहारमा रहन अनिवार्य हुनेछ ।

तीन महिनासम्म वर्षावास बसी पूरा भएपछि वर्षावास बसेका भिक्षुहरूलाई प्रदान गरिने चीवर दानलाई कथिन चीवर दान भनिन्छ । वर्षको एकपटक मात्र दान गर्न सकिने यसप्रकारको दान वर्षावास बसेका भिक्षुहरूले मात्र लिन सकिनेछ । वर्षावास नबसेको विहारमा कथिन दान गर्न हुँदैन । कथिन चीवर भिक्षु संघलाई प्रदान गरिन्छ । त्यसैले उक्त चीवर उपोसथागारमा लगी वर्षावास बसेका भिक्षुहरू मध्ये जसलाई आवश्यकता छ र जुन भिक्षुलाई दिन योग्य ठहरिन्छ उक्त भिक्षुलाई उक्त चीवर प्रदान गरिन्छ ।

यसपाली वि.सं. २०६१ सालको कथिन उत्सव मनाउँदै कथिन चीवर दान विभिन्न विहारहरूमा विभिन्न मितिमा यसरी संचालन भएको छ ।

कार्तिक १३ गते, शुक्रबार	- गणमहाविहार
कार्तिक १४ गते, शनिबार	- विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर
कार्तिक १५ गते, आइतबार	- मणिमण्डप विहार, पटको पाटन
कार्तिक १६ गते, सोमबार	- जीतवन विहार, थानकोट
कार्तिक १८ गते, बुधबार	- पद्म सुगन्ध विहार, मजिपाट
कार्तिक १९ गते, बिहीबार	- पूर्वाराम विहार, धुलिखेल
कार्तिक २० गते, शुक्रबार	- पाटी विहार, ठिमि, इकुनि
कार्तिक २१ गते, शनिबार	- अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना-केन्द्र, संखमुल
कार्तिक २२ गते, आइतबार	- प्रणिधिपूर्ण महाविहार, बलम्बु
कार्तिक २३ गते, सोमबार	- बुद्ध विहार, भृकुटी मण्डप
कार्तिक २४ गते, मंगलबार	- आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
मंसिर १ गते, मंगलबार	- श्रीघः विहार, नघः काठमाडौं
मंसिर २ गते, बुधबार	- बौद्ध समकृत विहार, भक्तपुर
मंसिर ३ गते, बिहीबार	- बोधियर्चा विहार, बनेपा,
मंसिर ४ गते, शुक्रबार	- कीर्तिपुर विहार, कीर्तिपुर
मंसिर ५ गते, शनिबार	- सुमंगल विहार, पाटन
मंसिर ६ गते, आइतबार	- सिद्धि मंगल विहार, थसि
मंसिर ७ गते, सोमबार	- शाक्यसिंह विहार, पाटन
मंसिर ८ गते, मंगलबार	- गणधकुटी विहार, ख्वना जितापुर,
मंसिर ९ गते, बुधबार	- संधाराम, ढल्को
मंसिर १० गते, बिहीबार	- ध्यानकुटी विहार, बनेपा
मंसिर ११ गते, शुक्रबार	- यम्पि महाविहार, पाटन

विश्व मैत्री विहारय धर्म देशवा

यल कौलाध्व ४, यलया विश्व मैत्री विहारय पञ्चशील व बुद्ध पुजा लिपा सम्पन्न बौद्ध सभाय श्रामणेर सौरथं हिंसा प्रकृति दुपि मनुतयसं थःगु भूलयात प्रायश्चित्त यानाः सत् धर्मय न्थय्यानाः शील चर्या पालन यातकि अर्हत् पद लायेफइगु खं देशता याना विज्यागु समाचार दु ।

दिल शोभा शाक्यं धर्मचित्त व्यवहारय छ्द्यलेगु जूसा न्हापां छें जःपिन्त सुख विइगु लकस ब्वलंके माःगु खं कना डिलसा

वंगु सन्हूया देशना लुमका छ्त्वाचा खं कनाडीपिं लक्ष्मी महर्जन व बोधि रत्न पिन्त श्रामणेर सौरथं सिरपा लस्हाना विज्याःगु खः । उगु सभाय, नाति, बुद्धरत्न, हेराकाजि प्रेम बहादुर पिन्संन न्ववाना दीगु खः ।

त्रिपिटक ज्ञान कक्षा

प्रस्तुती- रमा शोभा कसाकार

भीपिं छुं मथुइक धर्म धकाः जक ब्वाँय ब्वाँय जुया च्वनकि भी मखुथाय च्वदयले यो । उकिं भीसं धर्मया अर्थिं थ्यीकेमाः । नेपालय गृहस्थ उपासक उपासिकापिसं बुद्ध धर्म अध्ययन यायगु चलन उलि मद्दु । थजाःगु अवस्थाय नं साहु कविरकुमार वज्राचार्यजुं त्रिपिटकया अध्ययन याकेगु मौका वीगु लागि त्रिपिटक ज्ञान कक्षा संचालनया व्यवस्था यानादीगु तसकं च्वछाय बहःगु ज्या खः ।

थुगु त्रिपिटक ज्ञान कक्षा संचालन कायगु लागि आवश्यक व्यवस्था मिले यानादीपिं प्रमुख व्यवस्थापकपिं कविर कुमार वज्राचार्य व प्रा.सुवर्ण शाक्य खःसा व्यवस्थापन सहयोगी जुयादीपिं केशव चित्रकार, श्यामलाल चित्रकार व धर्मरत्न ताम्राकार आदि खः । वयकःपिनि थुगु पलाः च्वछाय बहःजु ।

खुसिनुं, येँ प्रत्येक शनीवार न्हिनय ३ः३० निसें ५ः३० तक निगू पिरियडया रूपय संचालन जुयाच्वंगु थुगु कक्षाय गुरु जुयाः स्यना बिज्याईपिं भन्तेपिं व गुरुमां थुकथं दु- भिक्षु सुमेध, भिक्षु सुशील व भिक्षुणी सुजाता आदि ।

त्रिपिटक धयागु हे बुद्ध वचनया संग्रह खः । थुकीयात सूत्र पिटक, विनय पिटक व अभिधर्म पिटक धकाः स्वंगु भागय ब्यथला तःगु दु । जिथे जाःमह अध्ययन मगाःमह उपासिकायात नं थुगु अध्ययन कक्षां सयक्य सीकेगु लागि आपालं गुहाली ब्यूगु दु । थुकथं त्रिपिटक अध्ययन याय खंगु जिगु तःधंगु अहो भागय हे तायका । आःतकया दुने ब्रह्मजाल सूत्र स्यने धुंकल । छायाधाःसा भी मनुतयगु स्वभाव अपोलं अपो कोथ्याःथाय जक कुहाँवनेयो । मेगु शब्द धायगु खःसा भीगु चित्तय अपोहे लोभ, द्वेष व मोह थाय कयाच्वने यो । थज्याःगु चित्तयात मद्दंगु लैपुई यंकेत भीसं न्हापां धर्म निं अध्ययन यायमाः । बुद्ध क्यनाबिज्याःगु शिक्षा अध्ययन मचायक भीसं मद्दंगु लैपुई वने फे हे मखु ।

उदाहरणया लागि स्वयम्भू वनेगु इच्छा दुम्ह मसू लें मसू छुयाय धकाः छ्येँ जक च्वना च्वन धाःसा व मनु गुबलेँ हे स्वयम्भूई थ्यनी मखु । स्वयम्भू वनेत ला छ्येँ नं पिहाँ वनाः लें न्यने कने यानाः वने नं माल ।